

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Kvinnohist.
attän

TIDSKRIFT FÖR HEMMET,

TILLEGNAD

DEN SVENSKA QVINNAN.

SJUNDE ÅRGÅNGEN.

Femte häftet.

Innehåll:

	pag.
XXXVIII. <i>Emma Willard</i> , biografisk skizz	273.
XXXIX. Vår Lektör. (Botaniska Utflugter af Elias Fries.) II. af —en—ny (insändt)	284.
XL. Jerusalems tempel, poem af <i>W. N.</i> (insändt)	298.
XLI. Bref till Hemmet, II. af <i>Maria</i> (insändt)	299.
XLII. Hemtrefnad, poem af <i>T. K.</i> (insändt)	306.
XLIII. Familjelif i Shetland, af <i>L—d</i>	307.
XLIV. Något om våra Skolor och Skolläraryinnor, af <i>L—d</i>	319.
XLV. Några anmärkningar om historiens studium i våra flickskolor, af <i>Esselde</i>	322.
XLVI. Nytt på vår Bokhylla af —en—ny och af <i>Reader</i>	324.
XLVII. Fördelar af samverkan, af <i>L. S.</i>	332.
XLVIII. Vår Portfölj	336.

UPSALA.

ESAIAS EDQUIST.
1865.

Obs. omslagets tredje och fjerde sidor.

XXXVIII. — EMMA WILLARD.

I närvarande ögonblick, då förslag om upprättande af ett större antal elementarläroverk för flickor på Statens bekostnad för andra gången blifvit framlagdt inför Rikets Ständer, föreställa vi oss att en lefnadsteckning af den utmärakta qvinna, som var den första orsaken till erkännandet inom Förenta Staterna af kvinnans likställighet med mannen, i fråga om rättighet till undervisning, bör ega dubbelt intresse för svenska läsare. Vi meddela därför, efter en utförlig biografi i *American Journal of Education*, en kortare lefnadsteckning af denna vördnadsvärda gamla Fru, hvilken ännu för några år sedan var i full verksamhet.

Mrs Willards härkomst och första uppfostran.

Mrs Willard föddes den 23 Febr. 1787 i *Worthington*, Connecticut. Hennes fader, *Samuel Hart*, härstammade från en af Connecticuts grundläggare. Hennes moder tillhörde en utmärkt och ansedd familj. *Mrs Willard* uppväxte i en ovanligt stor syskonkrets, och hennes föräldrars mest framstående egenskaper voro just egnade att hos dottern framkalla och utveckla den lyckliga förening af tankedjup och praktiskt sinne, som utmärkt hennes hela lefnad.

Båda föräldrarna liknade hvarandra i puritansk gudsfruktan, i redlighet, i sanningskärlek och i christlig välgörenhet; till anlag och böjelser voro de deremot hvarandras motsatser. Modren, för sin tid väl uppfostrad, var ovanligt verksam och klokt beräknande i sin hushållning; hon lade sjelf hand vid de mångfaldiga hushållsgöromålen, och förstod att med ganska inskränkta medel, icke allenast fylla sin talrika familjs behof, utan också utöfva en vidtomfattande gästfrihet. Fadrens håg låg mest åt bokliga studier. Vid nitton års ålder måste han dock afbryta dessa, för att öfvertaga vården af sin moders "farm". Men han afstod aldrig från sin käraste sysselsättning; hans forskande ande sökte alltid sin näring i goda och lärorika skrifter. Om vinteraftnarna samlade han sin familj kring den husliga härden, till gemensam läsning af historia, resebeskrifningar, till och med af skrifter sådana som *Locke's*, *Milton's*, *Thompson's* och *Young's*. Denna läsning blef ofta afbruten af vettgiriga frågor, berättelser, lifliga diskussioner och qvicka infällen; ty sjelfständiga åsigter och dessas modiga vidhållande hörde till denna familjs karaktersdrag.

Faderns kärlek till oberoende och studier jemte moderns energi och kloka hushållning voro den dotter, med hvars lif och verksamhet vi här skola sysselsätta oss, alltför goda exempel, att hon icke skulle draga fördel af dem. Att detta skett med största framgång, har hon bevisat genom grundläggandet och organiserandet af en institution, hvars bestånd lika mycket berodde af hennes förmåga att beherrska sig sjelf och andra och af hennes intellektuella förmögenheter, som af hennes praktiska skicklighet att utföra de planer hon uppgjort. Hon hade dessutom af sina föräldrar ärft ännu ett element till framgång — god helsa och en stark kroppskonstitution.

"I min barndom", — skrifver Mrs Willard i en liten uppsats öfver sin första uppfostran, — "bevistade jag distriktskolan, men der förstod ingen af mina lärare att utveckla mina själsförmögenheter eller att vinna något särdeles inflytande öfver mig. Min fader, som lyckligt nog för oss, kunde egna sina barn mycket af sin tid, brukade undervisa oss om aftnarna och läsa högt för oss; derigenom väcktes hos mig en liflig läslust och jag slukade snart alla böcker jag kom öfver. Ett bybibliothek försedde mig med böcker, sådana som Plutarch's Lefvernesbeskrifningar, Rollin's Gamla Historia, Gibbon's Rom, diverse resebeskrifningar och de ryktbaraste af engelska prosaisters och skalders arbeten.

'Då jag var nära femton år öppnades en ny undervisningsanstalt, på ungefär $\frac{3}{4}$ engelsk mils afstånd från min faders bostad. *Thomas Miner*, sedermera känd såsom utmärkt läkare och en af de lärdaste män i vårt land, var då skolans ledare. Straxt före dennas öppnande hade vi erhållit ett obetydligt arf efter en afidens broder. Med föräldrarnes begifvande beslöt min syster *Nancy* att använda sin lilla arfslott till erhållande af undervisning i den nya skolan, men som jag vid denna tid hade ett starkt begär att göra en påhelsning hos mina gifta syskon i Kensington, brydde jag mig ej derom, hvarföre *Nancy* begaf sig till skolan, och jag till Kensington. Fjorton dagar derefter, en fredagsafton, återvände jag hem. *Nancy* visade mig sina böcker och talade med mig om hvad hon inhemtat i skolan. "Moder", sade jag, "jag går till skolan i morgon." — "Hvad nu", svarade min moder, "jag trodde att du fattat ditt beslut att förblifva ouppfostrad! Dina kläder äro dessutom icke i ordning, och det skulle se besynnerligt ut att börja skolan en lördag."

Jag började dock lördagsmorgonen, och fick att studera Morse's Geografi och Webster's Språklära. Det svårlärda kapitlet om planeternas diameter, afstånd och periodiska rörelser utgjorde min första lexä. Samma afton jag skulle lära mig denna, hade en af mina systrar en bjudning. Sorlet af de många rösterna och af sången, som jag så högt älskade, trängde till mitt arbetsrum. Månen sken klart och snö täckte marken. Jag svepte en kappa omkring mig, och sittande på en sten ute i vinterkylan lärde jag min lexä. Hvad som på sådant sätt läres, glömmes ej så lätt. Som jag alltid kunde mina pensa, gjorde jag hastiga framsteg under de två åren (1802—03) jag bevistade skolan; också tror jag icke att i vårt land vid denna tid flickor någorstädes erhöillo bättre undervisning, än den som kom mig till del i Mr *Miners* skola.

"En vänskapsförbindelse, som jag vid denna knöt med Mrs *Peck*, hade mycket inflytande på min utveckling. Ehuru hon var ett fruntimmer om fyrtio år, och jag blott femton, bemötte hon mig icke som om jag varit ett barn, utan som en hennes jemnlige och anförtrodde mig mycket af sin själs historia; jag å min sida yppade för henne mitt inre lif, alla mina hemliga tankar, känslor och förhoppningar. Straxt på våren 1804, då jag nyss fyllt sjutton år, föreslog Mrs *Peck* att jag skulle taga hand om en småbarnsskola i grannskapet.

"Skolhuset låg vid Worthingtongatan, på tre sidor omgifvet af en mullbärspark, till hvilken vanligen skolfönsterna stodo öppna om sommaren.

"Klockan nio en morgon infann jag mig bland barnen för att börja ett kall, hvilket jag då föga anade skulle komma att upptaga fyrtio år af min lefnad. Denna morgon var den längsta i mitt lif. Jag började med att söka komma barnens olika framsteg och anlag på spåren, och att indela dem i klasser. Men, som de under min företräderskas tid varit vana vid det största sjelfsväld, ville de ständigt roa sig med att från porten beskåda förbifarande åkdon, klifva upp på bord och bänkar, krypa ut genom fönstren eller göra en tur i mullbärsparken. Hvarken genom förnuftigt tal eller genom att vädja till deras hjertan förmådde jag bringa dem till lydriad. Vid middagen beklagade jag mig för min vän, Mrs *Peck*, hvilken tillrädde en kraftig och summarisk bestraffning. "Det är icke möjligt", sade jag, "aldrig i mitt lif har jag handgripligen bestraffat något

barn." — "Det är det enda botemedlet, och du måste." Med tungt hjerta lemnade jag henne för att på eftermiddagen gå till skolan, och hoppades forrfarande att kunna finna någon utväg att slippa följa Mrs *Pecks* råd. Jag fann skolan i ett tillstånd af uppror, hvilket var mig omöjligt att hämma. I det samma inträdde *Jesse Peck*, min väns lille son, med en bundt af fem spön. Mitt mod steg, då han lade dem framför mig på bordet, och under den tillfälliga tystnad, som för ett ögonblick inträdde, uppställde jag några reglor, hvilkas brytande skulle åtföljas af omedelbar bestraffning. Under en kort stund voro barnen stilla, men de hade blifvit vanda vid hotelser utan påföljd, och snart steg en liten gosse upp från sin plats och begaf sig mot dörren. Jag tog då en af rottingarna och smällde på honom, hvarefter jag helt allvarligt tog honom i armen och satte honom tillbaka på sin plats. I det hopp att denna bestraffning skulle kunna gälla för hela skolan, förklarade jag barnen, så bevekligt jag kunde, att jag var ditkommen för att gagna dem, för att göra dem till snälla flickor och gossar, på det de måtte kunna växa upp till dugliga menniskor och vinna sina föräldrars och vänners gillande, men att jag också derföre fordrade att de skulle lyda mig. Om jag fortfarande måste straffa, skulle jag blifva allt strängare och strängare, ända tills de gåfvo vika och försökte att blifva snälla. Barnen satte ännu föga tro till mina ord, och, om jag icke missminner mig, tillbragte jag större delen af aftonen med att utdela, ömsom stryk, ömsom förmaningar. Besträffningarne tilltogo beständigt i allvar och styrka, tills barnen slutligen förstodo skillnaden mellan nyckfull vrede och ståndaktig beslutsamhet, samt gåfvo vika. Detta var den första och blef den sista kroppsliga bestraffningen i denna skola.

"Dagen derefter och sedan allt framgent, hade jag lydiga och läraktiga elever. Jag höll noga deras fristunder i helgd, sökte på allt sätt att göra deras studier underhållande och intresseväckande, gaf dem beröm, då de gjort sig förtjente deraf, och försummade aldrig att för föräldrarna omtala deras goda uppförande.

"Vår skola väckte snart hela grannskapets beundran. Några af ortens mest bildade personer hörde omtalas de märkvärdiga framsteg barnen gjorde, och de nya klasser, som bildats för

undervisning i högre läroämnen; de kommo för att besöka oss; de nppmuntrade mig och gäfvö mig hedrande vitsord.

"Då denna sommarskola upphörde, beslöt jag att förskaffa mig högre skicklighet, synnerligast i ritning och målning, för att sålunda bereda mig till mitt kommande undervisningskall. Tvenne af mina bröder voro handlande i Petersburg i Virginien, och både i stånd och villiga till att hjälpa sina yngre systrar."

De följande åren tillbragte Miss *Hart* under flitigt arbete i åtskilliga skolor, dels såsom lärjunge, dels såsom lärarinna. Om denna tid är föga annat att säga, än att hon utvecklade en otrolig energi, öfvervann en mängd svårigheter och knöt värdefulla vänskapsband.

Ett par år senare blef hon erbjuden att förestå Dr *Miners* förra skola, hvilket mycket gladdde henne. Under halftannat år skötte hon denna befattning till allmän belåtenhet. Af de tre anbud på lärarinneplatser, som derefter gjordes den tjugooåriga Miss *Hart*, föredrog hon det från Westfield, i anseende till denna orts nära grannskap till hennes föräldrahem. Såsom biträdande lärarinna i Westfields ansedda läroanstalt fann sig Miss *Hart* ganska väl. Men Middlebury skola, som redan en gång förut kallat henne till lärarinna, förnyade nu sitt anbud, hvilket hon äfven slutligen antog. Direktionen för Westfields skola, som med stor ledsnad såg denna läroanstalt beröfvad en så skicklig lärarinna, erbjöd henne att sjelf bestämma sina vilkor, om hon endast ville återkomma. Hon afslog dock detta och började, sommaren 1807, sin verksamhet i Middlebury. Under loppet af ett år undervisade hon der med den mest lysande framgång. Religiös ofördragsamhet i förening med personlig afund började då spinna trådarne till en intrig, som hade till ändamål att störta skolan. Den unga ännu blott tjugutvååriga skollärarynnan fann dock många vänner och försvarare, som kraftigt bistodo henne under dessa bekymmerfulla dagar, och bland dem var den henne dittills obekante Dr *Willard*, som efter någon tids förlopp förmådde henne att emottaga anbudet af sitt hjerta och sin hand.

Dr *John Willard* var vid denna tid en framstående politiker af det republikanska partiet, det parti, som äfven Miss *Harts* fader tillhörde. Miss *Hart* hade ända från sin barn-dom med intresse följt dagens politiska frågor; både Dr *Willards* karakter och hans åsichter intogo henne derföre till hans

fördel, och hon samtyckte att blifva hans maka. Deras äkten-
skap blef ganska lyckligt. Dr *Willard* var alltid högeligen
intresserad af sin hustrus uppfostringsplaner och vetenskapliga
forskningar, samt bistod henne ständigt med sin rika, praktiska
erfarenhet. Hon å sin sida företog ingenting utan hans gillande,
och, så länge han lefde, var han ensam förvaltare af familjens
och skolans finanser.

Mrs Willard såsom uppfostrarinna.

Snart efter sitt giftermål träffades Dr *Willard* af ovän-
tade, men allvarliga penningebekymmer, hvarigenom *Mrs Willard*
förmåddes att med sin mans samtycke återtaga sitt lärarinne-kall.

Nu först komma vi sålunda till *Mrs Willards* egentliga
verksamhet såsom uppfostrarinna. All föregående erfarenhet,
alla sträfvanen, alla skiftningar af mot- och medgång, hade
blott utgjort en beredelse därför. Hon hade pröfvat sina kraf-
ter, tillägnat sig kunskaper, och gjort sitt val af de metoder
och principer, hvilka syntes henne bäst och ändamålsenligast.
Hennes skapande ande hade väl redan varit verksam, men en-
dast ryckvis och med tvekan; hädanefter skulle hennes arbete
blifva ihärdigt, följdriktigt och krönas med framgång, hela hen-
nes lif egnas åt det stora målet — qvinnans uppfostran.

Det är oss ett nöje att med hennes egna ord kunna med-
dela ett utkast af gången och utvecklingen af hennes verksam-
het såsom uppfostrarinna. Sålunda skref hon derom 1841:

"Då jag, år 1814, i Middlebury öppnade min undervis-
ningsanstalt var den förnämsta driffjedern till mitt företag en
önskan att befria min man från finansielt bryderi. Väl före-
sväfvade mig också den tanken att åstadkomma något bättre i
den vägen, än hvad jag såg omkring mig; men först efter ett
eller par år fattade jag det beslut att söka åvägabringa en vig-
tigare reform i afseende på qvinnans uppfostran, genom att bilda
skolor, der högre grad af kunskap kunde erhållas, än som dit-
tills varit möjligt. Mitt nära grannskap till Middlebury College
lät mig bittert känna skillnaden mellan den undervisning, som
bibringades gossar, och den som bestods flickor. Jag hyste det
hopp att, om en gång undervisningsfrågan förekom till behand-
ling hos lagstiftande makten, den skulle skynda att afhjelpa
det missförhållande, som förefanns i detta hänseende. Den tan-

ken att något dylikt skulle kunna ske genom mitt åtgörande, syntes mig dock så förmäten, att jag tvekade om jag borde fasthålla den, och för en kort tid dolde jag den till och med för min man, oaktadt jag visste att han i dylika ämnen delade mina åsikter.

"Jag uppsatte en "adress till lagstiftande församlingen i — med förslag till förbättrande af den qvinliga undervisningen." Först tvenne år derefter, och sedan jag blifvit ense med mig sjelf, hvilken myndighet jag skulle underställa mitt förslag till bepröfvande, först då meddelade jag mig med andra öfver saken. Dessförinnan var min man den ende, som visste något derom. Jag skulle hafva blifvit ansedd som en dåraktig drömmerska, om jag för någon hade yppat de förhoppningar, jag i hemlighet fäste dervid.

"Men jag byggde dock icke ensamt på styrkan af mina argumenter. Jag beslöt att inhemta större kunskaper och att söka tillvinna mig större personligt anseende och rykte som lärarinna. Jag skulle derigenom möjligen blifva kallad till någon annan ort, der inflytelsesrika personer kunde taga mitt förslag om hand och understödja mig i mina bemödanden att organisera en god högre läroanstalt.

"Under tiden arbetade jag oafslåtligen och ihärdigt. Antalet elever i min skola steg till sjuttio. Tio å tolf timmar om dagen var jag sysselsatt med undervisning, stundom äfven femton, såsom t. ex. vid beredelse till examen. Dessutom egnade jag mig alltid sjelf åt studiet af något nytt ämne, hvori jag samtidigt undervisade mina skickligaste elever. Hvarje ny termin infördes sålunda ett nytt läroämne i skolan. Då jag för terminen, hvilken varade ungefär tre månader, indelade skolan i klasser, bestämde jag för hvarje elev ett visst, icke allt för stort pensum, jemte tillsägelse att hon, vid terminens slut, borde vara beredd att undergå examen derutinnan.

"Min första skyldighet som lärarinna ansåg jag vara att, genom utläggning och förklaringar, komma barnen att *förstå* ämnet, och att känna intresse därför. Då vi först började ett läroämne, talade jag deröfver vida mer än jag lät barnen göra, och höll deras uppmärksamhet vaken, genom att göra täta frågor, på hvilka jag fordrade korta svar af hela klassen.

"I *andra* stadiet af undervisningen lät jag eleven sjelf upprepa lexan, för att komma henne att *minnas*. Jag vinnlade

mig då mycket om ordens rätta betydelse, och iakttog noga, huruvida eleven riktigt och utan att begå några misstag uppfattat det inlärdas.

"Tredje stadiet afsåg barnens egen framställning af ämnet, och förmåga att meddela sig samt hade till mål att vänja dem att finna och begagna rätta ord och uttryck *).

"Denna undervisningsmethod förökade hastigt mitt rykte som lärarinna. En annan viktig fördel af detta system, som erfordrade trägen öfning och tydlig och klar uppfattning, skönjdes vid examina. Eleverna förvärfvade anseende och förtroende. De blefvo snart dugliga till att undervisa, och på detta sätt bildade jag mina tillkommande lärarinnor, af hvilka snart flera voro i stånd att hjälpa mig med anordnandet af de nya undervisningsämnen, jag fortfarande införde.

"Jag började nu en serie af reformer i de geografiska studierna. Jag lät barnen först studera hvad som kunde läras af blotta kartorna, derefter följde folkmängden, landets utsträckning, flodernas längd m. m., hvarvid jag alltid jemförde flod med flod, land med land och stad med stad. Med mina elevers biträde utarbetade jag tabeller, lika med dem, hvilka sedan infördes i Woodbridge's och Willard's geografiska läroböcker.

"Professorerna vid Middlebury college bevisade mina examina, men Rektorn vid detsamma lät mig förstå, att det icke anstode mig att vara närvarande vid deras. Jag skulle genom ett sådant steg gifva ett dåligt exempel. Således, lika litet som jag hade någon lärare i mina nya undervisningsämnen, lika litet hade jag något mönster att följa vid deras inlärande eller examinerande. Men jag hade fullt förtroende till de slutledningar, hvartill jag kommit genom trägna forskningar och derpå grundade öfvertygelser. Jag visste att ingenting kunde

*) Då, som t. ex. i filosofi, en fullständig öfversigt af läroämnet måste tagas, erfordrar denna trefaldiga process en hel termin. Af sådana ämnen, hvilka kunna fördelas i afdelningar, kan eleven inlära en afdelning i sender. I matematik bör, för hvarje ny proposition, alla tre stadierna af undervisningsprocessen genomgås.

Alltid bör, i hvarje väl undervisad klass, denna method följas, och hela processen under samma termin börjas och avslutas, så att terminens början alltid är egnad åt förklarande undervisning, dess mellersta del åt lexors inlärande, och dess slut åt förvärfvande af ett korrekt sätt att meddela sig i ämnet.

vara sannare än sanningen sjelf, och derföre examinerade jag utan fruktan, i de lärde herrarnes närvaro, de klasser, jag bi-bringat mina sjelfförvärfvade kunskaper.

"På uppmaning af fadren till en af mina elever, öfversände jag till Guvernören öfver New-York en kopia af min uppfostringsplan, jemte ett bref, deri jag bad honom taga saken om hand, så vidt han gillade den. Resultatet af detta försök blef, att min skola med både elever och lärarinnor, genom ett beslut af Statens styrelse förflyttades till Waterford, på samma gång man tillerkände qvinliga undervisningsanstalter rättighet att erhålla understöd af allmänna medel. Denna senare laghandling är ännu fullt gällande och utgör den grund, på hvilken qvinliga läroverk ega att uppbära allmänt understöd. Min plan offentliggjordes äfven, under titel: "Ett vädjande till allmänheten, synnerligen till myndigheterna i Newyork, innehållande ett förslag till förbättrande af den qvinliga undervisningen."

Förslaget.

I detta framhålles fyra hufvudpunkter.

1. Bristerna i det nuvarande undervisningssättet för qvinnor.
 2. De principer, hvilka böra följas för qvinnans undervisning.
 3. Planen för ett qvinligt Seminarium.
 4. Den nytta, samhället skulle draga af dylika seminarier.
- De, i den *första* hufvudpunkten angifna bristerna anser Mrs Willard vara:

1. Att skolorna äro tillfälliga läroanstalter, endast för stundens nytta upprättade af enskilde.
2. Att dessa personer icke äro i tillfälle att anskaffa tillräcklig materiel, bokförråd etc.
3. Att de icke kunna hålla ett tillräckligt antal lärare.
4. Att i dylika skolor ett ordnad system icke följes och svårligen kan följas.
5. Att det ligger i dylika skolors intresse att gifva företräde åt talanger, som kunna väcka uppseende, framför nyttiga och gedieгна kunskapsämnen.
6. Att lärarne icke äro ansvariga, hvarken inför kommi-

téer eller inför enskilda personer, hvaraf följer, att allmänheten ej sällan blir bedragen af odugliga eller ovärdiga individer.

7. Att i dylika, utom all kontroll stående skolor, ofta förekomma orimliga och illa affattade stadgar, otillbörliga prejerier och mycken vårdslöshet, utan att af någon anmärkas eller beifras.

Vid den *andra* punkten anmärker Mrs *Willard* "att ett stort missförhållande eger rum mellan mannens och kvinnans uppfostran. Under det den förra är afsedd att utbilda individens anlag eller att göra honom duglig för det praktiska lifvet, eller ock bådadera, så ledes flickans uppfostran icke af någon princip, om icke möjligen af den, att söka behaga det andra könet. Både förnuft och religion lära oss dock, att vi äro ämnade till männens följeslagerskor, icke till deras viljelösa tjenarinnor, och att det är för både oss och männen af högsta vigt att vi erhålla en högre utveckling, ett djupare förstånds- och sjäslif, dels för att sjelfva blifva bättre och ädlare, dels för att kunna leda våra söner, då vi en gång blifva mödrar."

Mrs *Willard* säger vidare: "Hvad vi än företaga oss, böra vi noga tillse att den grundsats, som leder oss är riktig och klart fattad. En grundsats, som gör till vårt mål att endast behaga andra varelser, svaga och ofullkomliga, liksom vi sjelfva, i stället för att i allt söka Guds vilja, äfven om denna står i strid med människornas, en sådan grundsats är ovilkorligen oriktig."

Hvad planen för ett seminarium beträffar, (*tredje punkten*), så omfattar den:

1. En byggnad med lämpliga bonings- och skolrum, plats för materielen, samt hushållslägenheter.

2. Ett bibliotek, innehållande böcker i de olika ämnen, hvari eleverna erhålla undervisning; musikaliska instrumenter; några goda målningar, till bildandet af smaken, och för att tjena till mönster åt dem, hvilka taga undervisning i målarkonsten; kartor, glober och en mindre samling af fysiska, matematiska m. fl. instrumenter.

3. En kompetent skolstyrelse.

4. Lämplig undervisning i religion och moral; i bokliga studier; i husliga göromål; i talanger.

Angående systematisk undervisning i skötande af hushåll, säger Mrs *Willard*; "Det är erkänt att husliga göromål betydligt förbättras och underlättas derigenom, att man deri fått

theoretisk undervisning. Naturligtvis skall det väl också vara lättare att börja med något, hvars grunder man redan känner. Hvarföre skulle icke denna kunskap kunna sättas i system, så väl som all annan."

Om talanger yttrar Mrs *Willard*:

"Mycken tvekan har uppstått, huruvida det vore skäl att unga flickor lärde målning och musik, då dessa talanger dels erfordra mycken tid, innan någon större skicklighet i dem kan vinnas, dels icke äro direkt nyttiga. På dessa inkast kan jag endast svara att, ehuru det alls icke är af någon vigt att den unga flickan kan täfla med sina lärare i skicklighet, är det deremot af ganska stor vigt, att hon sysselsätter sig med sådana studier, hvarigenom hennes smak och sinne uppodlas och förfinas. Harmoniska ljud äro egnade att framkalla en motsvarande själens harmoni; och den konst, som tvingar oss att studera naturen för att efterhärma henne, upptänder ofta en dold gnista af smak och känslighet för dess skönheter, hvilken slutligen utbryter i beundrans eld för dess Skapare, och i en upphöjd kärlek till alla Hans verk."

I den *fjerde* punkten framställer Mrs *Willard* sina tankar om kvinnans lämplighet för undervisningskallet, hvartill hon anser henne så väl i fysiskt som i andligt hänseende bättre passande än mannen. Derigenom att kvinnan öfvertager detta kall, skulle männen mera kunna egna sig åt statens tjänst och åt sådana sysselsättningar, hvarifrån kvinnan är utesluten, o. s. v.

Man har sagt oss, att Mrs *Willards* här ofvan uttalade åsigt väckte ett oerhördt uppseende. *Vår* tid har först insett, hvilken stor rol kvinnan spelar såsom uppfostrarinna. Att Mrs *Willard*, för så lång tid tillbaka, kunde hysa och vågade offentliggöra dylika åsigt, bevittnar att hon var en rikt begåfvad, skarpsinnig och i stort seende kvinna.

(Forts. följer.)

XXXIX. — VÅR LEKTYR *).

(Botaniska Utflygter af Elias Fries, Upsala 1855—64).

II.

Med våra läsares benägna tillåtelse återtaga vi den i ett föregående häfte påbörjade anspråkslösa anmälan af *Botaniska Utflygter*. Vi hafva under sommaren och hösten sökt att studera oss in i det förträffliga arbetet och önska därför gifva våra läsare en eller annan vink om huru de, under den snillrike författarens ledning, midt i vintern skola kunna framtrolla den grönskande våren, den leende sommaren, eller den på frukter rika hösten.

Att bland denna rikhaltiga samling af uppsatser göra sitt val, är ingalunda lätt. Fasthållande den tråd, vi i det förra häftet följde, vilja vi dock företrädesvis framdraga de åsigt, hvarigenom förf. "söker att skingra alla för den sanna och högre kulturen menliga fördomar." En afhandling, hvaruti en sådan åsigt gör sig gällande, är t. ex. den om *Naturens perfectibilitet*; föredrag uti Skandinaviska Naturforskarnes allmänna sammankomst vid mötet i Köpenhamn 1847.

Förf. börjar sitt anförande med att upptaga och besvara den stora frågan: går världen framåt eller går hon tillbaka? Har naturen förmåga att ytterligare förädlas, eller hafva vi redan uttömt hennes skatter? Är släktet i stort bättre än de föregångna, eller är det stadt i tillbakagående? Genom hela mensklighetens historia går den klagan, säger han, att tiderna blifva sämre, att naturen försvagas, att försvunna tidsåldrar varit lyckligare och bättre. Men hvad säger den egna erfarenheten? Huru kort är ej den tid, hvarje individ kan minnas, i jemnförelse med de tider som varit, och dock, huru har ej allt gått framåt på t. ex. 50 år? Folken hafva erkänt hvarandra som bröder, människovärdet och arbetets ära hafva stigit; vägar äro banade genom vildmarker; odlade fält och blomstrande städer hafva uppstått i urskogarnes sköte. Hvad har egentligen varit orsaken härtill? Naturvetenskaperna. Ty sedan *de* utträdt i allmänna lifvet och i det stora menskliga samhället för att intaga det rum de äro afsedda att fylla, har världen gått framåt.

*) Insändt.

Ehuru förf. utan tvekan framhåller vigten af de vetenskaper, hvilkas målsman han är, erkänner han dock, att de äfven ledt på afvägar; detta kommer dock ej af deras natur, men deraf att de uteslutande blifvit använda att tjena materiella intressen, utan att deras högre sanningar fått intränga i den allmänna bildningen.

Från allmänna begrepp, ingår förf. på enskildheter. Såsom ett allmänt bevis på naturens föråldring, uppgifves från flera landsorter t. ex. att potatisväxter försämras, att skog ej nu finnes på ställen, som inom den tid, hvars minne historien bevarar, varit beskuggade af de skönaste bokar, de lummigaste ekar. Han visar att ett sådant förhållande, dock ej härrör af minskad productionsförmåga hos naturen, utan af vanvårdnad, ja, misshandling från människans sida, hvarigenom ej blott enskilda ställen, utan hela landsträckor ombyta karakter. För att blott anföra *ett* af de ex. förf. omtalar, som stöd för sin åsigt, nämna vi här, att på den utanför Warberg belägna, väderbitna Getterön, der nu knappt någon fots hög planta trives, fanns ännu 1596 stor och reslig ekskog, som sedermera fälldes för att användas till pallisader kring Warbergs fästning.

Förf. uttalar längre fram sin tro och sitt hopp att jorden, åt sig sjelf lemnad, långt ifrån att aftyna, förmår frambringa allt ädlare och ädlare växtarter, på samma sätt som hvarje naturalster i och för sig är mäktigt af allt högre utveckling — eller med andra ord, *att i hela naturen blifvit nedlagd en förmåga till perfectibilitet.*

Denna åsigt antydes redan af ordningen för den organiska skapelsens uppträdande på vår jord. Vi göra oss ett nöje att härom återgifva författarens egna ord:

"Bland alla under i den Heliga Skrift har intet gripit oss djupare än första kapitlet af Mosaiska skapelse-historien; ett under, som en hvar än i dag med egna ögon kan skåda. Hvarifrån har, måste en hvar från profan ståndpunkt alltid fråga, Moses erhållit denna enkla, naturtrogna, för läsare af alla bildningsgrader lika lättfattliga teckning, utan några då tillgängliga anvisningar af naturforskningen, under det alla andra forntidens Vise och kulturfolk (Hinduer, Assyrier, Egyptier, Hellener, äfvensom Forn-Skandinaverne) endast framställde de mest bizarra fantasibilder? Med hvarje dag lærer man allt klarare inse den Mosaiske berättelsens djupa sanning; vi torde här få fästa uppmärksamheten på ett hittills oanmärkt förhållande. Samtidens Naturforskare antaga nästan enstämmigt, efter de faktiska bevisen i na-

turen, utan all tanke på den Mosaiske urkunden, sex större skapelseperioder före den närvarande sjunde, skapelsens hvilodag, då naturen först vunnit den jernvigt och stadga, att människan uppå jorden kunde ega bestånd. Ett annat anmärkningsvärdt förhållande är, att den organiska naturen under sin fortgående utveckling icke hunnit lika långt i alla jordens länder; mindre långt i nya än i gamla världen, minst på Nya Holland; antingen derigenom, att dessa kontinenter äro yngre än den gamla världen, för hvilken åsigt många skäl tala, eller ock derigenom, att naturkrafterna mer koncentrerade kunnat verka på de större kontinenterna. Gamla världens vegetation under Pliocen-perioden stod, efter Professor Ungers framställning, på den ståndpunkt som den nuvarande Amerikanska, hvilken den mer liknar än den nu i gamla världen framträdande. Ny-Holländska vegetationen med sina risiga grenar, barrlika blad, utan alla ätliga frukter, står i detta hänseende långt efter de båda kontinenterna. Ännu märkbarare visar sig gamla världens företråde uti dess högre stegrade djurlif. Huru svaga äro icke de Amerikan-ka infödda Däggdjuren emot deras samslägingar i gamla världen! Alla Ny-Holländska di-djur höra till en egen, högst ofullkomlig ordning, uti hvilken ungarne utbildade framfödas, och som längst tillbaka försvunnit i gamla världen, ehuru de äfven der voro den första form, hvarunder Däggdjur uppträdde. Slutligen stå Ny-Holländarne sjelfva lägst bland alla folk i afseende på själsförmögenheter."

Förf. visar genom exempel ur såväl djur- som växtriket att det lägre och ofullkomligare alltid måst föregå det högre och fullkomligare, i mångfaldiga länkar, just för att bereda vilkoret för det senares utbildande och medlen för dess bestånd och trefnad. På samma sätt är förhållandet inom den mänskliga kulturen. När det ofullkomligare i detta hänseende uppfyllt sin bestämmelse, måste det efter naturens eviga lag, lemna plats för det ädlare och fullkomligare. Att detta var förhållandet under hela skapelseperioden vet en hvar, som tagit kändedom om Geologiens upptäckter, ty *den inre nödvändigheten*, ej slumpen, lät de lägre växt- och djuralstren förblifva på jorden, till dess vilkoren för de högres uppträdande voro uppfyllda. Skapelsen är dock icke avslutad; det Gudomliga "*Vardé*" tonar ännu genom verldsalltet, och på detta bud uppstå förädlade naturalster på jorden, likasom i rymderna "*nya verldar gro.*" Skapelsen är sålunda ännu oupphörligen fortgående efter eviga, oföränderliga lagar; föreställningen att naturkrafterna fordom skulle åtlydt andra lagar än nu, upphäfver begreppet om Guds allvishet och sannfärdighet, ty dessa krafter äro, rätt upplattade, endast ändliga uppenbarelser af den Oändlige. *Hvarje enskildt*

naturalster afspeglar under sin utveckling hela sitt slägte, hvilket under en oberäknelig tidsföljd genomlöper samma bildningsskiften, som det enskilda gör i ett kort sammandrag. Det har således varit en tid, då de nu mest utbildade och fullkomliga växtalster endast funnos till som enkla celler, lika pollenkornen; sedan utvecklades de till brodd (embryo), vidare till hjertblad och sist till könlösa plantor, innan blomman framlockades af det lifgifvande sol-ljuset. På samma sätt med djuren.

Denna åsigt om skapelsens successiva utveckling sammanstämmer med hvad vi i vår föregående uppsats anført ur *Aristoteles'* växtlära. Vi tala ej här om de åsichter, som låta ett högre slägte genom metamorfos uppstå ur ett lägre. Redan *Aristoteles* lärde: *att endast det utbildas till varelse, som i anlag ligger i fröet, och att af hvarje frö blott kan uppkomma en individ af samma slag.* Vi måste tänka oss hvarje slägte, såsom från evighet till evighet skiljdt från hvarje annat, ehuru med förmåga att inom *sitt* slägte stiga till fullkomlighet eller ock gå under, *men aldrig öfvergående till något annat.*

Om nu allt i naturen successivt utvecklas, djur- och växtlif — skulle ej menniskan äfven göra det? Visserligen icke i den *yttre formen*, men i det inre. Ty hon *bär* och har *alltid burit inom sig* fröet till högre fullkomning. "I hela ändligheten", säger förf., "finnes intet oföränderligt, intet oförgångligt, från verldsystemer till de enklaste atomer; men endast det, som redan uppfyllt sin bestämmelse och saknar förmåga af vidare utveckling går under, såsom de äldsta utdöda vidundren och de föråldrade individerna. Men det tröstande, upplyftande i vår verldsåsigt är, att under den allmänna förgängelsen det enskilda endast går under, för att bereda väg till det fullkomligare eller själf uppträda i ädlare och skönare gestalter, efter den Eviges från evighet utstakade verldsplan. Så förbida vi efter Hans löfte, i tidernas fullbordan, nya himlar och en ny jord, deruti fullkomlighet bor."

En annan uppsats af högt intresse och som vi ej kunna förbigå i vår anmälan, är *Öfversigt af Växtkännedomens framsteg i Sverige.* Vanligen gör sig hos oss den föreställningen gällande, att *Linné* varit, om ej rent af den förste och ende botanist, som Sverige egt, dock den, hvilken utan stöd af föregångares erfarenhet, medelst sitt snille framtrölat den nya

vetenskapen, likasom Minerva, skön och majestätisk, med ens framsteg ur Jupiters hufvud. I vetenskap som i natur gifvas dock lika litet några språng och vi tro oss ej förringa *Linné's* odödliga ära, då vi göra våra läsare bekanta med hans företädare i Sverige. Emedan vi ej kunna återgifva uppsatsen i dess helhet, bryta vi derur den period, som föregår *Linné* och som förf. benämner den för-Linnéanska tiden. Skälet för detta vårt förfaringssätt är, att denna tidpunkt troligen är den minst bekanta för flertalet af våra läsare. Utan att ordagrannt följa förf. återgifva vi i sammandrag det hufvudsakliga af afhandlingens innehåll.

Då den Götiska folkstammen först bosatte sig i Skandinavien, medförde den utom allt tvifvel, från sitt hemland, dess sädesslag, kulturväxter och den naturkunskap, som under en föregående lång, oberäknelig tid af den blifvit förvärfvad. Det skulle i sanning vara ett lönlöst företag att vilja utforska våra förfäders naturkunskap, då vi sakna alla skriftliga urkunder från denna tid. Zoologien, lemnar dock ej oviktiga upplysningar om Sverges urinnevänares lefnadssätt och våra förfäders religiösa bruk och bildningsgrad. Botaniken gifver ock sina bidrag dertill och ju färre vi hittills funnit, desto dyrbarare bli desamma. Så veta vi att våra förfäder hade vissa för heliga ansedda träd, t. ex. Idegranen, Hagtornet, Asken; andra tillskrifvas mystiska egenskaper, såsom Misteln. Vi veta dessutom, att de egde flera kulturväxter, såsom Äpplen, Ärtor, Bönor, Lök o. s. v. äfven sådana som nu kommit ur bruk t. ex. Quannet och Porsen. Att medicinska insigter i denna tid icke alldeles saknats, hafva vi allt skäl att antaga, ty vi veta att sådana funnos bland stamförvandterna på andra sidan Östersjön. Läkarekonsten utöfvades företrädesvis af kvinnorna; i sagorna omtalas de som skickliga sårläkerskor, hvilka ock väl behöfdes i dessa stridslystna tider. Många ännu brukliga huskurer äro lemningar sedan den tiden. Ty, likasom en äldre religion, sedan en nyare blifvit införd, länge fortlevver som vidskepelse, så kvarstår äfven en äldre tids medicin länge som quacksalveri. Att detta är förhållandet med medeltidens medicin, få vi i det följande tydligen visa. Men vi gå än längre och antaga, att många af de äldsta tidernas rön och erfarenheter, som sedermera blifvit bestyrkta, ingå i vår tids medicin. Så har nyaste medicinen erhållit sin kännedom om flera af de viktigaste amerikanska

droguerna från Indianerna. Vi äro frestade att antaga, det växtkännedomen i de äldre tiderna snarare varit större än mindre, i förhållande till vår tids, hos dem, som deruti icke erhållit speciel undervisning; ty *ju närmare naturtillståndet, desto större naturkännedom*. Denna är än i dag vida större bland våra obildade bergsbor, än hos städernas civiliserade befolkning.

Medeltiden, hvilken i Sverge börjar långt senare än i andra länder, till följe af kristendomens senare införande hos oss, har på örtekunskapen haft ett stort inflytande. Munkarne införde nemligen här hortikulturen. Med klostren voro trädgårdsanläggningar förenade, der ej blott ädlare fruktsorter och nya matväxter odlades, utan tillika flera prydnadsväxter. Derom vittna ock växtnamn, sådane som: Munkrhabarber, Munkskallar, Nunneört. Också finner man än i dag i grannskapet af forna kloster flera fremmande förvildade, eller numera fullt naturaliserade växter t. ex. från Wadstena klosterträdgård: Nunneörten, Hasselörten. Att flera numera allmänt inhemska t. ex. Acklejan, Mästerroten och Spanska körfveln genom munkarne blifvit införda, anser förf. mer än troligt.

Äfven medicinen utöfvades i klostren och företrädesvis af nunnorna. Att deruti ingingo amuletter, signier och annan vidskepelse, är nog samt bekant; men derjente uraktläto de icke att begagna naturliga medel. Ett klassiskt arbete i medeltidens klostermedicin var Abbedissan *Hildegards* († 1180) *Physica*, tryckt i Strassburg 1544. Många i medeltiden odlade växter, som hvarken utmärka sig genom smaklighet eller skönhet, voro tvifvelsutan odlade för medicinskt bruk, såsom Mästerroten, Pestilensroten, Libstickan, Luktviolen m. fl. I denna tidens *Materia Medica* ingingo sällan oorganiska ämnen, utan växt-dekokter och växt-infusioner voro de vanligaste medlen. Man är lätt frestad att antaga, det dessa organiska ämnen, hvilka tillika ingå i organismen som näringsmedel, voro naturligare än vår tids inera verksamma salter och syror, helst i kroniska sjukdomar.

Vigtigast för örtekunskapens utbredning blef likväl medeltiden genom sin uppfattning af naturen såsom en gudomlig uppenbarelse, då man förut ansett henne såsom en tillfällig lek af slumpen. Man sökte i naturen inlägga en religiös betydelse, uppfattade i densamma symboler för Theologiska dog-

mer såsom t. ex. blad med tre småblad för treenigheten. Det var just detta sökande efter något högre, ideelt i naturen, som sedermera ledde till den vetenskapliga Botaniken, liksom Alkemien till Kemien, Astrologien till Astronomien.

Efter boktryckerikonstens uppfinning och reformationens införande qvarstodo naturvetenskaperna länge på den ståndpunkt de innehade under medeltiden, och under hela sextonde seklet kan man ej upptäcka minsta framsteg deruti. I början af det sjuttonde möter oss i Sverge en egendomlig skolastisk-spekulativ botanisk skola. Såsom man vet blandade sig i den tidens vetande en mängd spekulativa spetsfundigheter, hvarigenom man sökte öfverskylla bristen på verklig kunskap. För nämnda skola voro de förnämsta källorna Bibeln och *Aristoteles*' skrifter. Nyare utländska upptäckter förbisåg och ignorerade man. Förvånansvärd är den fyndighet, hvarmed man förstod att bevisa sina satser ur Bibeln, såsom t. ex. då man bestred solens inverkan på växternas bildning, emedan växterna skapades på tredje dagen, men solen på den fjerde, o. m. d. Vi få likväl i det följande se, hvilka friheter man i detta hänseende tog sig, såsom *Unguis* i Botanikens historia, hvari han ger Bibels ord en hel och hållen efter egen uppfattning lämpad tydning.

Att denna skola var på villoväg, behöfver icke anmärkas; men från vetenskapens nuvarande ståndpunkt må vi dock ej se ned, med en förnäm axelryckning, på de första försöken att lösa några af dess högsta frågor. Flera af dessa visa oss iakttagelser af intresse, hos andra röja sig en spekulation af djup betydelse. Låtom oss aldrig förgäta, att vägen till sanningen ofta måste gå öfver villfarelsernas irrvägar, och att det ligger i sakens natur, att de första naturforskarna skulle utgå från sin tids föreställningar, följa de metoder som då begagnades, och att spekulationen var ett nödvändigt vilkor för att närmare undersöka föremålen.

Det var först uuder Gustaf II Adolfs och Christinas regeringstid naturvetenskaperna vid våra universiteter erhöilo egna lärostolar, i Upsala 1613, i Åbo, vid universitetets stiftelse 1640. Dess förste innehafvare i Upsala var *Chesnecopherus* (f. 1581 d. 1635), som nämnde år förordnades till Physiologiæ Professor. Han var en mångkunnig och spekulativ man, som utgaf icke mindre än 50 disputationer öfver snart sagdt

allt på himmel och jord. Naturalstren indelar han i oorganiska och organiska; de senare i växter och djur. Växternas ursprung härledes: 1) från Skaparen; 2) från jorden (hvarför solen ej tages i betraktande, är redan anmärkt.) Jorden lemnar växterna materia; men deras egentliga bildande orsak är växtsjälen. Växternas ändamål är dels generelt — universii prydnad och fulländning — dels specielt, ett "bestialiskt", att tjena djuren till föda — och ett humant, hvilket tillika är ett andeligt, förherrligande af Skaparens ära och manande till Hans lof.

Hvad förf. säger om växternas groning, vittnar om de noggrannaste iakttagelser, och den betydelse han såsom vetenskapsman egde för sin tid ligger just uti hvad tiden då förbisaåg, ja, rent af ansåg som bisak: *studerandet af växtens lif*, ifrån det första stadiet af utveckling, groningen, till det sista, fruktsättningen. För att öfverskylda den verkliga kunskapen, tog *Chesnecopherus*, i detta afseende ett barn af sin tid, sin tillflykt till spekulationer, som nu komma oss att le, ej af medömkan, men af förundran, att människoförnuftet så villigt kan antaga och söka bevisa det orimligaste.

Speciella Botaniken fördelade vår förf. uti *Botanologi* (läran om örterna), *Thamnologi* (läran om buskarne) och *Dendrologi* (läran om träden). Af förf:s mycket praktiska naturliga system torde vara tillräckligt att anföra grunderna:

A. *Plantæ principales*, de som duga att äta, d. v. s. matnyttiga växter, och

B. *Plantæ minus principales*. Prydnadsväxter och medicinalväxter.

De öfriga, såsom t. ex. svamparne, räknas till de ofullkomliga växterna.

Vi hafva med afsigt länge uppehållit oss vid denne mans historia. Ehuru på visst sätt lärjunge af *Aristoteles* och föregångare till *Linneus*, saknar han den förras klarhet, ty han har låtit sitt förstånd förvillas af tidens hårklyfverier, och ehuru han kanske bättre kände och hade aktgifvit på växterna än läraren, famlade han med afseende på växternas ursprung i ett mörker, som det behöfdes en *Rudbeck* för att genomtränga, en *Linneus* för att alldeles skingra. *Chesnecopherus* var en trogen arbetare, en af de många, som bereda vägen, men tiden var ännu ej mogen för de nyare upptäckterna, och en högre makt hade beslutat, att dessa skulle göras af andra. På ett annat

ställe säger *Fries* om de ringare gåfvorna och vi tillämpa det här: "huru vådlig än den bekännelse må synas för en framtid, då de tongifvande aristokraterna, snillet och talangerna, möjligen icke vilja erkänna hjertats och flitens adel, så tveka vi ej att uppriktigt tillstå, det naturalhistorien behöfver flera flitiga och trogna arbetare än snillen; men, att äfven för denna guda-gåfva finnes ett rikt fält torde *Aristoteles'* och *Linnei* namn, flera att förtiga, kunna vittna."

Vi ega ännu ett arbete från denna tid, afhandlande Botanikens historia, af den ofvanför nämnda *Ungius* († 1658). Detta arbete är af så egendomlig art och så karakteristiskt för tidsandan, att en öfversigt torde intressera läsaren. *Ungius* säger: "I tidens begynnelse skapade Gud den skönaste trädgård, jemte de konstrikaste drifhus; växterna voro deruti fördelade i bestämda ordningar. Första ordningen utgjordes af allehanda träd och örter, isynnerhet fruktbärande och matnyttiga, hvilka i lukt, smak o. s. v. vida öfverträffade alla nu förekommande. Det andra i ordningen var *lifsens träd*; det var ständigt grönskande och fruktbärande, och dess frukt innehöll bot emot all krankhet och förlånade evig ungdom. Det tredje i ordningen var *kunskapens träd på godt och ondt*, hvars bestämmelse var, att Adam och hans efterkommande derunder hvarje Sabbath skulle församlas och fira sin gudstjenst. Adam, "som på det mest familjära sätt samtalande med Gud och njöt Hans undervisning", började straxt gifva växterna namn och uppfattade på det mest träffande sätt så väl växtriket i dess helhet (växternas system?) som deras inre struktur.

Derefter beskrifves fallet och dess följder. Adam sökte, enligt förf., så mycket som hans nu förslöade sinne medgaf, meddela sina barn och barnbarn växtkännedom; *men Cain var ovärdig Botanikens studium*. Efter Adams död florerade Botaniken synnerligast under Noachs tid ("han var tillika den erfarnaste sjöman, som seglade öfver de högsta bergen, det ingen i vår tid gör efter!"); hans söner fördelade sins emellan uppgiften att sprida växtkännedomen i jordens olika länder. Sedan följde konung *Salomo*, menckliga vishetens under; den största konung jorden burit och af alla dödliga den djupast bevandrade i växtkännedom. Han sammanskref en väldig volym om växternas egenskaper och användning, hvilken såsom

häfderna vittna*), till människoslägtets oersättliga förlust förstördes, när Nebukadnezar med eld förhärjade Jerusalem. Der- efter repeteras alla gamla sagor om Lysimachus, Mithridatis m. fl. och slutligen, likasom i förbigående, nämnas Greker, Romare och nyare författare. Sedermera följa kvinnornas förtjenster om växtkännedomen, börjande med *Eva*; derom har författaren dock just icke mycket att säga; desto mera om djurens. Härmed fylles en kvartsida, visande, att djuren varit människans hufvudsakliga läromästare. Blott några få af de exempel denne förf. citerar må här nämnas: hjorten har lärt människan bruket af *Dictamnus* såsom sår-läkande, katten bruket af *Valeriana* och *Nepeta*, vesslan af *Ruta* emot gift, korpen användningen af *Lagern*, turturdufvan af *Polygonum*, ormarne af *Fenkolen* emot ögonsjukdomar o. s. v. Bland många andra kuriositeter anmärkes särskildt, under hvilka träd och buskar englar uppenbarat sig. Slutligen afhandlas växternas nytta, och slutresultatet blir, att Gud, hela den himmelska härskaran och alla fromma människor anse Botanisterna för sina intimaste vänner."

Denna oration, anmärker *Fries*, hölls inför en lysande publik, väckte sin samtids beundran och trycktes på Universitetets bekostnad. "Under nedskrifvande af föregående har hos mig uppstått den frågan: skall en efterverld efter ett par sekel finna lika enfaldigt och barnsligt hvad vi nu beundra?"

Med Olof Rudbeck d. ä. (f. 1630 d. 1702) som 1658 tillträdde Medicinæ et Botanices Professionen, börjar likväl egentligen det nya tidskiftet, då botaniken erhöll samma vetenskapliga utbildning i Sverge som i det öfriga Europa. Denne margkunnige, mångfrestande man var lika storartad i sina vetenskapliga forskningar, som outtröttlig i alla det praktiska lifvets yrken och det sociala lifvets glada lekar. Han hör till dessa jättegestalter, hvilka man i våra dagar söker förgäfvets. Efter lysande upptäckter i anatomen, egnade han sig sedermera hufvudsakligen åt botaniken och utkastade planen till ett af de största jätteverk, denna vetenskap sett, nemligen afbildande af alla dittills kända plantor i nya träsnitt, för hvilkas förfärdigande han icke blott underhöll skickliga formskärare, utan

*) Skada att förf. icke här, som för öfrigt allestädes, citerar sina källor.

äfvén sjelf lade hand dervid, ty för Atlanticans författare räckte tiden till allt. Det var först vid slutet af hans lefnad, som under hans sons inseende dess utgifvande börjades under titel: *Campi Elysæi*, hvarom vidare nedanför. Sjelf utgaf han inga botaniska skrifter; men han bildade en skola af lärjungar, som i honom vördade sin mästare. Den utmärktaste af dessa var sonen *O. Rudbeck d. y.* (f. 1660 d. 1740), som erhöll en ovanligt sorgfällig uppfostran och af fadren bildades till en trogen medarbetare. Sonens första, för sin tid utmärkta arbete var, *De propagatione plantarum*, Ups. 1686, efter hvars utgifvande han utnämndes till Medicine Adjunkt 1687. Han företog derefter en treårig utländsk resa till Holland, England, Frankrike och utnämndes efter hemkomsten till Medic. et Bot. Professor efter fadren, som erhöll ständig tjänstledighet. Han utvecklade nu som lärare en utmärkt verksamhet och hans föreläsningar åhördes af stadens utmärktaste personer. År 1695 företog han, åtföljd af en skicklig ritare, en vetenskaplig resa till Luleå Lappmark, hvarunder största delen af Lapplands utmärktare Phanerogamer upptäcktes, hvarjemte han sysselsatte sig med ganska viktiga ornithologiska studier. Men alla då gjorda samlingar förstördes vid Upsala brand 1702. Åtskilliga af *Rudbecks* fynd, hvilka ej återfunnos hvarken af *Linné* eller *Wahlenberg*, hafva i en senare tid blifvit återfunne. En utförlig beskrifning om nämnde resa var ämnad att utgifvas i 12 band (ty allt *Rudbeckiskt* är tilltaget i kolossal skala), hvaraf endast första delen utkom, innan nämnde eldsvåda förstörde manuskripterna. En oersättlig förlust led vetenskapen genom uppbränningen af så väl de flesta tryckta exemplaren af *Campi Elysæi* som af träsnitten för fortsättningen. Af det redan utgifna ser man att *Rudbeck* uppgjort ett naturligt system; de båda utkomna delarne innehålla endast Monocotyledoner, Gräsen, Halfgräsen, Juncaceæ, Liliaceæ, Orchideæ.

Sedan fadren dött samma år den stora eldsvådan inträffade, slappades sonens intresse för botaniken, hvilket efter så oerhörda förluster ej är förvånande. I botaniskt hänseende kan man också nu taga afsked af dem båda. Den botaniska vetenskapen står likafullt i stor förbindelse hos dessa snillrika *Rudbeckar*; dels derföre att de bringade henne till samma höjd i Sverge som i det öfriga Europa, dels derföre att de genom vidsträckta resor lade grunden till samfärdsel emellan sven-

ska och utländska vetenskapsmän, ett förhållande, som sedan utöfvat ett så stort inflytande på alla vetenskapers utveckling. Före deras tid nöjde man sig med den egna, trånga erfarenheten och var nästan okunnig om de framsteg, som gjordes i den lärda världen utom fäderneslandet. *Rudbeckarne* sökte kunskapen hvarhelst den fanns och spred den genom sina lärjungar till hvarje vrå af fäderneslandet. Den yngre *Rudbeck* räckte dessutom en hjälpsam hand åt den fattige ynglingen *Linneus* samt beredde honom tillfälle att kvarstanna vid universitetet och fullfölja sin löftesrika bana, just då *Linneus* sjelf af brist på medel stod på väg att öfvergifva densamma. Så bereddes steg för steg, ända ifrån hedenhös och till *Rudbeck*, vägen för den fattige ynglingen ifrån Stenbrohult, som af Försynen var utsedd att ordna de vetenskapliga forskningarnes resultat på detta område till ett system. Sålunda förberedes alltid under en lång tidsföljd det verkligt stora, för att sedan fortvara under tidernas lopp. Huru lätt öfverskåda icke vi de årtusenden, som ligga mellan *Aristoteles* och *Fries*, men huru många människolif ha dock ej under denna tidrymd förrunnit under ett stilla och troget idkande af naturens studium; hvem räknar väl, hvem kostar ens en tanke på all den försakelse, allt det arbete, alla de uppoffringar, som dessa "våra okände välgörare" måst underkasta sig för att föra vetenskapen till den punkt, hvarest hon nu står? Det osynliga sambandet mellan naturalhistoriens fader och den svenske vetenskapsmannen, hvilkens panna prydes af den 50-åriga lagern, spåras lättare, förbisåg man än den viktiga omständigheten, att den senare haft den förtjensten att i Sverge återställa den förras ära, då man överblickar hela kedjan af personligheter, som tid efter annan framstått, och hvilka, genom att i sig likasom afspegla sitt tidevarf, på samma gång som de tillegnat sig alla de föregåendes skatter, gifva ett ljus ifrån sig, som endast fördunklas, då en ny och större stjerna uppgår på den vetenskapliga horisonten. De bero dock alla af hvarandra och deras relativa värde torde vara svårt, om ej omöjligt att afgöra. Så mycket är säkert, utan *Aristoteles* ingen skolastisk-spekulativ botanisk skola — hvarken här eller i andra länder — utan denna ingen *Rudbeck*, utan *Rudbeck* ingen *Linneus* *).

*) Ehuru vi ej ämna att i denna uppsats uppehålla oss vid *Linneus* och hans verldsberytade verksamhet, kunna vi dock ej undgå

Innan vi afsluta vår anmälan af de "Botaniska Utflygterna", vid hvilka vi så länge och så gerna dröjt, tillåta vi oss att kasta en blick tillbaka på arbetet i dess helhet. Vi finna då, att ehuru det endast består af spridda uppsatser, dessa dock äro så valda, att de med hvarandra ega ett inre sammanhang. Vissa ämnen (t. ex. om organismernas uppkomst samt det organiska lifvets utveckling på jorden) äro med förkärlek behandlade och återfinnas på många ställen i arbetet, alltid betraktade ur någon ny synpunkt. Det är, som om förf. insett, att läsaren ej kunde emottaga på en gång den ström af nya idéer, hvilken tillflyter honom sjelf ofvanifrån. För att ej till det yttersta anstränga vår uppfattning, för att gifva oss tid till hemtande af nya krafter, för att låta utsädet gro i våra sinnen, har han för hvarje gång gifvit oss jemt så mycket, som vi förmå bära.

Det mål han framför andra synes eftersträfvat, är "*skingrandet af alla för den sanna och högre kulturen menliga fördomar.*" Hans sätt att gå till väga för att uppnå detta mål, kan tjena till eftersyn för alla vetenskapsmän; och ehuru hans framställning vittnar om lärdom, skarpsinnighet, allvar och djup, är dock hans genius så ljus och klar, så ren och genomskådlig, att "ett barn kan fatta dess mening." Från sin höga ståndpunkt såsom *christen tänkare*, afviker han aldrig, och, likasom *Linné*, gifver han Gudi äran på hvarje blad i sitt

att påpeka hans betydelse i botaniskt hänseende för alla civiliserade folk.

Det största inflytande *Linneus* utöfvade kom sig af de lärjungar, som han utskickade till alla världens länder, dels på svenska Mecenateers, dels på fremmande regeringars bekostnad. Hans namn och läror spriddes derigenom öfverallt, och den enthusiasm, som mästaren ingifvit lärjungarne, en enthusiasm, som lät dem offra sig som martyrer för vetenskapens sak, vunno åt densamma adepter bland alla bildade folk.

Eget är, att alla hans vedersakare varit *Tyskar*. Engelmännen framstodo som hans varmaste beundrare och ha gagnat vetenskapen mer än alla andra, derigenom att de räddade *Linnés* samlingar och med den största pietet bevarat dem åt efterverldeo. Spaniorerna voro hans *rättrogaste* efterföljare. Fransmänenn yttrade sig alltid med stor aktning om *Linnés* förtjenster, utan att dock blifva hans slafviska anhängare; han motvägdes hos dem af *Jussieuska* skolan, hvilken numera sammansmält med den *Linnéanska*.

arbete. På huru många ställen förklarar han ej, "att all äkta naturforskning, ja, allt ärligt sanningssökande, är i grunden religiöst, och att, från naturhistorisk ståndpunkt, Gudsförnekelse är en galenskap", då naturvetenskaperna, utan att rubba någon enda af religionens *grundsanningar*, i ett nytt och högre ljus framställa den Allsmäktiges majestät och uppdaga för människotanken allt mera af Hans vishets djup. Lifvets viktigaste frågor afgör han ej ensamt efter sitt förnuft, huru upplyst än detta är, "ty förnuftets gränser har man funnit;" der detta sålunda ej är tillräckligt vidtager tron, "ty, ju längre vi framträda, böra vi söka återföra allt till det enda outransakeliga Under, som vi kalla Allmakt, och hvars klädesfäll, yttre naturen, uppfyller allt med ljus och lif." Hvad tron ej kan se, förbidar han i hoppet, "då vi efter löftet, i tidernas fullbordan, förbida nya himlar och en ny jord, i hvilken fullkomlighet bor;" och så länge vi vistas härnere vill han, att vi skola söka medverka dertill att, "kärleken, som är kärnan i all religion, likasom i all naturforskning, och som likt en elektrisk låga genomströmmar hela naturen, också må öfvervinna och upplösa hvarje lifvets missljud."

Uppfyllda af glad tacksamhet, taga vi nu afsked af vår ädle förf., af hvilken vi lärt så mycket på samma gång han beredt oss mången sann njutning. Vi säga äfven farväl åt våra läsare, under förhoppning, att de, hvilka ej redan ega det arbete, hvarom vi här talat, skola skynda att tillegna sig det samma. Man kan nästan säga, att det står ensamt i sitt slag, dels derföre att flertalet af arbeten i detta ämne vanligen äro så rent vetenskapliga, att de blott komma ett fåtal till godo, dels derföre, att våra utmärkta vetenskapsmän, af brist på afsättning för sina arbeten, ofta se sig nödsakade att skriva på fremmande språk, i följd hvaraf alstren af deras snille och forskningar först komma till oss, deras landsmän, i mer eller mindre lyckade öfversättningar.

Vi avsluta nu utdragen ur de "*Botaniska Uflygterna*", åtminstone hvad den vetenskapliga delen deraf beträffar, för att måhända en annan gång återkomma till vår författare såsom biograf.

XL. JERUSALEMS TEMPEL *).

Arabisk tradition.

Jerusalem var än ett odladt fält,
 Som tvenne bröder med hvarandra delte;
 Den ene brodern hade barn och maka,
 Den andre ensam täljde sina dagar.
 Då skördedagen kom, så bundo begge
 De mogna axen hop i jemna kärfvar,
 Och ställde dem i tvenne lika skylar,
 Och lade se'n om qvällen sig till hvila.

Den yngre brodern, der han på sitt läger
 I nattens stillhet ligger, tyst begrundar,
 Och tänker vid sig sjelf: den lika lotten
 Jag tagit har, — hur' skall min äldre broder
 Med barn och maka icke mera hafva,
 Än jag, som, ensam, ringa blott betarfvar. —
 Jag vill gå bort och bära några kärfvar
 Ifrån min skyle till min broders skyle.
 Och han stod upp och gjorde som han tänkte.

Den äldre brodern, vaknad upp i natten,
 Bekymrad talar till sin maka, säger:
 Det var ej rätt, att jag tog ena hälften
 Af åkerns gröda, att vi delte skörden
 I tvenne lika delar; ty min broder
 Är ung och svag, har tvenne klena armar,
 Ej härdade ännu af långa mödor.

Vi äro två, och fyra vanda händer
 De göra arbet' af mångdubbel nytta.
 Kom därför' med att från vår skyle bära
 Ett antal kärfvar till min broders skyle,
 Att ordna dem, så att han intet märker,
 Och icke afslår hvad vi villigt göra. —
 Och de gå bort och göra som han sade.

*) Insändt från Finland.

Och dagen kom och med förvåning finner
 En hvar sin skyle lika oförminskad. —
 När nattens skymning åter höljer jorden,
 Då smyga åter bort från sina läger
 De begge bröder, taga några kärivar
 En hvar ifrån sin skyle uti famnen
 Och hvarje vandrar till sin broders skyle.
 På vägen mötas de. — En hvar förvånad
 Uti den andre ser sin egen tanke
 Af broderskärlek sig till mötes komma. —

Och stället, der de tvenne bröder möttes
 I nattens skymning tjenande hvarandra,
 Det borde vara Herren Gud behagligt,
 Så trodde Salomo, och därför reste
 Han på det stället upp ett herrligt tempel,
 Det första templet åt den ende Guden.

W—a N—m.

XLI. — BREF TILL HEMMET *).

II.

Vid hafvet, i Augusti 1865.

Thermometrarne i Paris visade i skuggan 34 à 36 grader, och i solen var det så brännhett, att, då jag en dag i en omnibus fick min plats åt solsidan, erhöll jag på ena axeln en stor brännblåsa. Jag gjorde därför "*ma malle*", betalade min räkning på det lilla hotellet och bröt upp från Paris, utan annan tanke än att blott fly derifrån. En dame, som jag kände, kände händelsevis en annan dame som var släkt med Direktrisen för den stora badinrättningen vid Deauville; hon gaf mig ett introductionsbref, och jag följde bantåget på vinst och förlust. Klockan 4 på morgonen närmade vi oss resans mål: hafvet var blått och genomskinligt, solen gick upp; det oändliga strålade i guldglans utåt, utåt så långt blicken för-

*) Insändt.

mådde räcka; längst bort for ett hvitt segel lik en fallande tår. — — — Der syntes ej en lefvande själ, ej en mötande blick; omnibussen, hvars enda passagerare var jag, släppte af mig vid porten till ett ståtligt hus och återvände till bangården.

Jag drog på hotellets klocksträng; porten öppnades af en ung, ståtlig man, "malerisch" att skåda, med sin snöhvita skjorta och lika hvita underkläder.

Det var portvakten, ett undantag bland portvakter, artig, språksam och till på köpet en verklig typ af mullig skönhet. Den elegans, som här gör sig gällande öfverallt, är en egendomlighet hos franska folket; en bodbetjent, en garçon, en upppassare, betjenar oss med ett sätt, med en hållning, jemngod med den, hvarmed hans husbonde ger oss de öffiga artighetsbevisen; han gör sin tjänst, men han låter ej denna tjänst förnedra sig att krypa såsom slafven inför sin herre, han ser sin öfverhet midt i ögonen och känner sig endast vara menniska inför menniska. Det är den vackra sidan af deras *égalité* — naturligtvis har medaljen också sin frånsida.

Emellertid blef jag lifvad af min artige emottagares prat om allt hvad Deauville hade att bjuda på, hvilka storheter som voro der, hvilka som farit, som väntades och hvad allt mera han hade att berätta. Under tiden ordnade han mitt rum, och hade inom en handvändning gjort det till den prydligaste och treffligaste sängkammare i världen.

Om morgonen blef jag vid table d'hôte af hofmästaren placerad bredvid en herre af omkring 40 års ålder, med högrest gestalt, blixtrande ögon och en stämpel af manlighet i sitt regelbundna, solbrända anlete. Det är synbarligen en kraftig race, som befolkar Normandie. Min granne vände sig helt artigt till mig, serverade mig thé, vin, m. m., men — nu kommer pointen af historien — efter en stunds conversation, *un peu réservée*, började han fråga, från hvilket land jag kom o. s. v. Knappt hade han hört, att jag var från Sverge, förr än han utbrast med tindrande ögon: "*Ah! vous êtes compatriote de Fredrika Bremer! ah! madame, permettez-moi de vous serrer la main; un pays, qui produit de telles âmes, doit être admirable. Est-ce que vous la connaissez, est-ce qu'elle se trouve bien?*"

Helt andlös utbrast jag: "*mais, Monsieur, vous l'avez donc vue?*"

— "*Mais nullement! Je l'ai lue seulement et je regrette bien de ne pas la connaître personnellement*" *).

Han blef från denna stund min personlige vän och beskyddare. Han sade sig vara protestantisk prest och ordförande i konsistoriet i Caen, kommen till Deauville jemte flera dussin kolleger med hustrur och barn, från hela grannskapet, från Paris, från alla håll, för att bevista invigningen af en protestantisk kyrka, nybygd på "*la plage riante de Deauville.*"

Hvilken egendomlig skickelse, att jag skulle skynda från Paris just denna dag och att jag genast, vid den första måltiden i hotellet, skulle erhålla plats bredvid den person, som spelade första rolen vid denna upplyftande fest. Det kunde eljest ganska lätt hafva händt, att jag förblifvit sittande på mitt rum, utan att veta af, än mindre få deltaga deruti. Min språksamma portvakt och kammartjenare är nemligen katolik och hade bland ställets märkvärdigheter ej tagit kännedom om den för mig mest betydelsefulla.

Min bordskamrat presenterade mig nu till höger och venster. Madame *Pressensé* anlände från Paris; på förmiddagen följde jag henne och de öfriga prestfruarna till kyrkan, för att ordna stolar, biblar, m. m., ty allt är ännu så nytt, att det lilla templet hvarken har prest eller klockare, hvarken kyrkovårdar eller betjening. Derefter samlades vi i en liten våning, för tillfället hyrd af de reformerta trosförvandterna, der jag för första gången bevittnade dessa egendomliga bönstunder, der den ena talar efter den andre, allt efter som andan ingifver dem. Hela aftonen upptogs af öfverläggningar om anordningarna för morgondagen; program uppgjordes öfver hvilka talare och ämnen, som skulle iörekomma; små dispyter, oftast åtföljda af klingande skrattsalfvor, hördes här och der, och dagen afslutades med några af dessa extemporerade böner, i form af samtal

*) Ah! ni är en landsmaninna till Fredrika Bremer! Tillåt mig att trycka er hand. Ett land, som frambringar sådana andar, måste vara beundransvärdt! Känner ni henne? befinner hon sig väl?

— Men min herre! ni har då sett henne?

— Visst icke! Jag har endast läst henne och det är mig en stor saknad att ej personligen känna henne.

med Gud, hvilka stundom uttalades med stor vältalighet, alltid med hjertlig andakt.

Jag tyckte mig vara i en annan verld; det föreföll mig som kände jag, i andlig mening, något af furuskogens friska doft omkring mig; med ett ord — från dessa katholska fromlerier och stumma besvärjelse-scener, hvilka jag under vintern tolererat, kände jag mig plötsligt förflyttad inom min egen kyrkas område, ty, om ock formen var något afvikande från hvad som brukas i hembygden, var dock andan densamma.

När sedan alla dessa varma christna, dessa älskvärda menniskor började fråga mig hvarifrån jag kom, hvad jag hört och sett i deras land, och jag talade om de varningar och uppmaningar jag erhållit under mitt vistande i V—, hvad man der och i Paris berättat mig, rörande de politiska, sociala och religiösa förhållandena inom Frankrike, då slog de leende ihop sina händer, och jag märkte snart att mina katholska vänner tillätit sig åtskilliga friheter i valet af medel, för att ge vigt åt sina grundsatser och rubba mina. Bland annat omtalade jag, att den ende protestantiske prest, som finnes i V— blifvit utmålad för mig under de mest afskräckande färger; huru då beskrifva min förvåning, när denne samme man steg fram till mig under de kringståendes hjertliga skratt, och man försäkrade mig, att han var en bland de mest utmärkta, nitiska och verk samma af deras trosbröder. Jag kände mig frestad att instämma i skrattet på mina katholska vänners bekostnad, men när jag erinrade mig att flera bland dem äro ädla, varmhjertade menniskor, i besittning af skarpt förstånd, bildning, kunskaper, världserfarenhet, hederskänsla, — med ett ord, af allt som bör göra menniskan fri, sjelfständig och rättvis, — då ryste jag öfver fördomarnes och vantrons välde att förmörka och vilseleda den inre blicken.

Emellertid är jag långt ifrån att ångra den tid jag egnat åt vistan det i den krets, hvori jag rört mig under vintermånaderna, ty om jag ej der *positift* lärt något, har jag *negatift* lärt så mycket mera. — Märkvärdigt nog är det att öfver-skåda de olika förhållanden, hvori jag blifvit försatt sedan jag beträdde detta land. Männe jag är förmäten, om jag i ledning från det ena till det andra, tror mig skönja Försynens finger? Först får jag skåda den gamla surdegen, det föråldrade, det så att säga monumentala hos denna stolta, rikt begåfvade

nation. Sedan råkar jag direkte i den sociala kruttunna, hvarifrån de explosioner utgått, som sprängt de stolta men murkna portikerna af aristokratiens privilegier, och der harmen mot det bestående till den grad jäst öfver, att man icke längre vill tåla ens elementerna deraf, utan tror sig med filosofiens tillhjälp kunna skapa ett nytt grundämne för det moderna samhället. När jag slutligen öfverskådat allt detta, såsom i en dröm, och trött af de skiftande synerna, gnuggar ögonen och söker samla mina sinnen, då känner jag mig plötsligt förflyttad midt bland de nya, löftesrika källådror, som äro ämnade att bevattna de härjade fälten; jag ser nya skott framskjuta sin friska grönska och sprida sin doft; jag ser Frankrikes framtid knoppas i dessa obemärkta örtagårdar, der man odlar sanningens skära blommor och försoningens säd. Ett land, som har sådana trädskolor i sitt sköte, kan ej dö ut; det kan sjunga med Salomo: *les fleurs paraissent sur la terre, le temps des chansons est venu, et la voix de la tourterelle a déjà été ouïe dans notre contrée.*

Hvad som en gång syntes mig en dårskap, att på mina katholska reskamraters förslag följa de nya väninnorna till Paris, då jag ämnade mig till Schweitz, har dock framkallat så lyckliga och oväntade resultat, att jag numera måste anse detta beslut för en ingifvelse. Att resa till en dyr och slumpvis vald badort blott för att komma bort ifrån Paris syntes måhända vara en ännu större dårskap, och likväl hafva följdena af detta steg för mig varit så välsignelsebringande, att jag ej kan annat än betrakta det, såsom förorsakadt af en ny ingifvelse. Hur skulle jag eljest hafva fått en så helgjuten och lefvande bild af denna nation, sammansatt af så olikartade elementer?

Det oväntade sammanträffandet med mina trosförvandter har äfven medfört ett godt praktiskt resultat för mig. Mina nya vänner hafva nemligen på föga afstånd från Deauville bildat en protestantisk koloni, också på hafvets strand, der de särskildt bemödat sig om att bannlysa lyx och att införa ett patriarkaliskt, själsuppbyggande lif. De samlas der med sina familjer och vänner i små hyddor, der man ej bländas af gasandelabrarnas lågor, ej heller döfvas af orchestrarnas tonmassor, men der man i stillhet kan njuta af yppig grönska, friska vindar och den fria, oändliga rymdens skönhet.

De hafva dessutom uppfört ett stort boningshus till ett gemensamt hem för vänner och trosbröder, som behöfva luft och sol, utan att ega tillfälle att drygt betala dessa förmåner. "*La maison évangélique*" bjuder för två francs om dygnet på ett litet rum med en säng, en stol och en byrå, samt tre måltider: kl. 8 café au lait med bröd, kl. 12 en rätt soppa och en rätt kött; kl. 6 en rätt kött. Allt det der är högst enkelt, men man kan lefva och må väl deraf och födan är aldrig dålig.

Jag har nu inackorderat mig för en tid i detta hem, men jag kan ej neka till, att jag första dagen kände mig litet beklämd om hjertat. Det nakna, tomma rummet påminde mig om en fängelsecell eller ett sjukhus. Dam och smuts låg öfverallt. Jag tyckte mig ej kunna bli mätt af denna enda rätt mat, och mitt bordssällskap bestod af simpla arbetare, några obildade och sjelfsvåldiga unga flickor och slutligen ett par gamla gummor, halta och ofärdiga, hos hvilka kärlek till renlighet syntes vara en föga utbildad egenskap. Betjening finns ej, hvarföre hvar och en måste sjelf städa och ordna sitt rum. Förestånderskan, en snusande gammal fru, är en from själ, men opraktisk och tafatt i högsta grad. Dessa första intryck alstrade hos mig en känsla af obehag och afsmak, som jag ej straxt förmådde öfvervinna, och under inflytandet deraf gick jag utåt stranden några timmar för att gråta ut. Men då tyckte jag mig känna en fläkt af min ädla beskyddarinnas anda, såsom så ofta under denna resa, tyckte mig höra hennes vänliga, uppmuntrande ord, och jag satte mig slutligen ned för att öfverväga, hvad som var att göra och tänkte: "låt se, hvad skulle hon företaga i mitt ställe? Min reskassa lider till slut; jag behöfver hvila efter det bullrande lifvet i Paris; jag har här stillhet och öfverflöd på tid för att arbeta; dessa människor äro välmenande, fastän tarfliga; kan jag ej för en kort tid finna mig i dessa nya förhållanden utan att lida deraf? Mången skulle kanske finna detta lif intressant nog; man kan här studera typer bland folket, hvilka i all sin fattigdom dock ega en viss karakter; dessutom är det värmande och godt att morgon och afton höra deras böner och att deltaga i den fromma, stilla sången. En rik lekman, nitisk protestant, som är direktör och förlagsman för detta etablissement och som med sin familj bebor den prydliga villan straxt bredvid, kommer

hit hvarje morgon och afton för att hålla en enkel bibelförklaring; han och hans vänner skola bedöma mig efter mitt handlingssätt och den ihärdighet jag visar, ty det var ju jag som envisades att få komma hit, ehuru de sade mig att lifvet här icke skulle passa mig. Min ädla gynnarinns rekommendationsbref har stämt dem vänligt för mig; men det är endast mitt eget uppförande, som kan utveckla denna välvilja till vänskap.“ Efter denna lilla öfverläggning med mig sjelf, kände jag mitt mod åter växa, och jag beslöt att stanna kvar och, än mer, att göra mitt vistande här treffligt för mig. För detta ändamål företog jag vid hemkomsten en genomgripande städning i mitt rum, skaffade mig åtskilliga nödvändighetsartiklar af en bonde i grannskapet och steg följande morgon tidigt upp samt började arbeta på en öfversättning af *La Mare au diable* af *George Sand*, en liten vacker teckning ur folklifvet. En gång väl i arbetet, lyckades jag snart jaga ledsnad och missmod på flykten.

Min ifver att städa och ordna har lockat andra att följa mitt exempel, och damborsten vandrar nu ur hand i hand hela förmiddagen, så att det är lust och glädje att se. Förestånderskan är förtjust deröfver och jag har också blifvit hennes förklarade gunstling. Som hvar och en måste bestå sig linne sjelf, men jag icke medfört något sådant, skulle gumman skaffa mig att hyra det nödvändigaste; men hon lyckades ej i sina bemödanden. Den rike bondgubben, hos hvilken jag redan fått åtskilliga andra förnödenheter, menade, att det tjenade till föga att få några francs i hyra för lakanen, och att det således ej lönade mödan att lemna några. Jag gick då sjelf till den hedersmannen och sökte förklara för honom, att om det ej tjenade honom till något, så tjenade det dock mig, och att hvar och en borde ju tjena sin nästa, tilläggande, att man i mitt land alltid trodde Fransmännen vara de hjälpsammaste menniskor under solen. Detta hade åsyftad verkan. *Tiens! elle est gentille, la dame! certainement je ferai tout ce que vous voulez. Mais est-ce qu'on ne vous a pas écrasés là-bas au Nord? les pauvres Danois!* — *Et nous voilà dans un profond discours politique**). Gubben blef lifvad,

*) “Ser man på! hon är artig, den lilla damen! Ja visst! Jag gör allt hvad ni behagar! Men säg mig? Har man ej alldeles för-

visade mig alla sina kycklingar och kor, och förestånderskan följde, med vidöppen mun, förklarande för Mr. le Directeur att jag rent af förhexat den girige och knarrige gubben.

Här finnas en mängd Schweitzare och man ser väl att den protestantiska rörelsen har sin källa i deras hemland. Jag har också träffat en Engelsk familj, som bebott Morges och på det varmaste beundrar Madame *Alexis Forel*. Hon lär vara nästan alldeles blind, men arbetar icke destomindre flitigt på en lefnadsteckning af *Alexandre Vinet*. Bland Schweitzarne hafva vi här en ung student, som velat egna sig åt missionärens kall, men af sjuklighet måst afbryta sina studier. Det är en originel yngling med ungdomens svärmiska uppfattning af lifvet; han har gjort vackra studier och är ganska intressant att samtala med. — — — *Monsieur le Directeur* och hans fru, en rask och fryntlig Schweitziska, bjuda mig ofta till sig och ha äfven presenterat mig i flera andra familjer; jag saknar således ej umgänge och tiden här går fort nog. Jag skall dock stundom återvända till Deauville för att studera båda fasererna af badlifvet och söka bekantskaper inom de olika sfererna af sällskapslifvet. Derom får jag kanske en annan gång något att berätta för Er.

Maria.

XLII. — HEMTREFNAD *).

Stilla, obemärkta dag,
Som i hemmets ro förflyter,
Då blott hjertats högre slag,
Friden tyst till fröjd förbyter.

Hvem kan ana hvad som sker
I det inre, i det tysta:
Tankar växa mer och mer,
Le, som barn af englar kyssta.

krossat er der uppe i Norden. De arma Danskarne!“ — och genast voro vi djupt inne i en politisk diskussion.

*) Insändt.

Morgonen en hjertlig bön
 Med sin himlaglans förgyller,
 Dagen går så lugn, så skön,
 Hvarje stund med handling fyller.

Middag re'n kring bordets rund,
 Ses den lilla kretsen samla;
 Genom barnets oskuldsmund
 Tacka stilla unga, gamla.

När det lider se'n mot qväll,
 Flitens värf slå ut i blomma,
 Glada samtal, stämning säll,
 Sånger klinga, enkla, fromma.

Barnen dansa gladt i ring
 Le, så alla hjertan värmas —
 Hvad har händt? Just ingenting,
 Kanske dock vi himlen närmas.

Sist när solen sjunker ner
 Gubben knäpper sina händer,
 Barnet ljuft i slummer ler,
 Natten hulda drömmar sänder.

Stilla, obemärkta dag,
 Som i hemmets ro förflyter,
 Ack, din lycka sjunger jag,
 Dig mot inga nöjen byter.

T. K.

XLIII. — FAMILJELIF I SHETLAND.

Att läsa andras bref har väl i alla tider varit ansedt såsom en ful odygd; icke ens den täcka, unga tjenstflickan från Dresdenergalleriet, som, med nyfikenheten bokstaffigen målad i sina ungdomliga drag, söker uppfånga ett och annat ord

af det förseglade brevet, innan hon frambär det till sin matmor, icke ens *hon* har kunnat försona oss med dylika tilltag, eller kommit oss att upphäfva den dom af halft föraktligt åtlöje, som vanligen drabbar dem, hvilka göra sig skyldiga der-till. Hvad skall man väl då säga, om vi öppet erkänna att vi äro på vippen att draga öfver oss sjelfva hela bördan af ett sådant åtlöje och — hvad värre är — lägga hälften deraf på våra läsares axlar! Det har nemligen lyckats oss att uppsnappa ett bref från en ung flicka på en af Shetlandsöarne (norr om England) till en hennes goda vän i London, och vi kunna ej neka oss nöjet att låta läsaren, likt den täcka Dresdenerflickan, *take a peep into it* eller, på ren svenska, taga en allra som hastigaste lilla öfversigt af dess innehåll — *hony soit qui mal y pense*.

“Du önskar veta“, skrifver vår okända Shetlandsvän, “huru vi fruntimmer bära oss åt, för att finna några förströelser och för att kunna blott någorlunda angenämt tillbringa tiden här borta på vår ö. Du beklagar oss, som icke ega några boklådor, ingen opera, inga jernvägar, inga butiker, inga skolor, inga akademier, inga föreläsnings-salar, inga föreningar, inga välgörande sällskap och — värst af allt! — intet sällskapslif. Du säger dig väl kunna fatta, att herrar kunna något så när trifvas i denna vrå af verlden, emedan herrar i allmänhet, och på det hela taget, synas med förkärlek hafva tråkigt. Men du menar, att äfven de stundom måste finna sig uppledsna vid det enformiga ölifvet. Jag måste dock rent ut förklara, att du aldrig i ditt lif begått ett större misstag. Om det finns ett ställe på hela jordklotet, der ett fruntimmer kan finna fullt upp att göra och fullt upp af förströelse för sina lediga stunder, så är det här på Shetland. Du antar en mistrogen uppsyn; välan — slå dig ner hos mig under en halftimme — se der! tag min virkning och fullborda hvarfvat, så vill jag under tiden gifva dig bevis för mina påståenden. Du går in på förslaget — du underkastar dig att, likt herrarne, “med förkärlek hafva tråkigt“, endast det går snart öfver — du bedyrar att du är helt och hållet öra — nå väl! jag vill då börja mitt föredrag!

Jag antar då till en början att du är en Shetlandsdame och — en “blåstrumpa.“ Ah ha! du finner titeln litet motbjudande! Nå väl, du är helt enkelt en älskare af “litte-

ratur, vetenskap och konst.“ Du tycker om att läsa goda böcker — att skriva dem till och med — samt att studera naturen. Du kan svårligen finna ett vidsträcktare fält för idkandet af dessa “lofliga näringar“ än i Shetland. För en ganska måttlig summa får du alla böcker du kan önska från det bästa lånbibliotheket i Hennes Majestäts Brittiska besittningar; och ångpaketen för hvarje vecka till dig ett så rikligt förråd af tidningar och “periodicals“, som du någonsin kan medhinna att genomögnä, eller som dina vänner i södern hafva hjerta att afstå åt dig. (Du märker häraf, att du ej befinner dig så alldeles utom all ära och redlighet, som du kanske har föreställt dig). Du kan här, såsom i andra civiliserade regioner, få dig ett eget litet rum i någon vänlig vrå af ett trefligt hem, der du kan upplocka och ordna omkring dig efter behag alla slags böcker, papper och skrifmaterialier; och du kan tillbringa timma efter timma i denna helgedom, fläckande dina fina fingrar med bläck och rynkande din panna till likhet med grekiska alfabetet, som du studerar, utan fruktan att några morgonvisiter skola komma, för att aförda sig sina knähundar och ett lass nyskördadt sqvaller inom ditt fridlysta område; utan fruktan äfven för påhelsning af någon frågvis “god vän“, som gör intrång i din fristad, i det välvilliga ändamålet att för andra “goda vänner“ förtälja allt hvad hon såg i ditt rum och allt hvad hon hörde dig säga, ingalunda förtigande den slutsats hon deraf drog, nemligen att, om någonsin en “blåstrumpa“ funnits i världen, du är en sådan.

För att nu öfvergå till våra tidsfördrif på lediga stunder, så vill jag beskriva för dig ett sådant “i bokväg“, som vi funnit på en gång roande och lärorikt. Vår familj är, som du vet, ovanligt talrik, och så föll det oss in att bilda en *Essay-society* — en *skizz-förening* — inom medlemmarne af vårt eget hem. Hvar och en skref något öfver ett uppgifvet ämne — ett poem, en biografi, en novell, en berättelse — lika godt hvad eller huru — och sedan hade vi stor föreläsning af det hela en gång i månaden. Naturligtvis voro flertalet af dessa skizzer, ur esthetisk synpunkt, försvarligt samtagna, men hvad betyder det! för oss var det ett roligt, ehuru afgjort blåstrumpmessigt sätt att fördrifva en del af de långa vinteraftnarne.

Jag har känt en Shetlandsflicka, som fann ett förunderligt nöje uti att samla zoophyter, sjöstjerner, hafssippor och hvad de allt heta, och detta långt innan det blifvit ett mod att införa kalla, slemmiga vattenkräk i salongslifvet. Jag vill ej påstå, att jag känner någon dragningskraft för denna sysselsättning, men den unga Shetlandsdamen tröttnade aldrig att vandra omkring vid stranden med en liten stäfva i handen, deri hon samlade alla slags märkvärdiga hafsdjur, och mången timma använde hon att vårda sina gunstlingar och studera deras natur och vanor. Nu har hon uppgifvit detta nöje, emedan "hennes små der hemma" gifva henne tillräckligt att göra; men under hennes sorglösa flicktid hade en vandring utmed hafsstranden ett egendomligt behag, som, för denna den fria naturens dyrkare, ej kunnat ersättas af någon stadspromenad.

Jag har ofta sett de vackraste samlingar af alger, snäckor och koraller, ordnade af Shetlandsflickor, och den ifver, hvarmed de hafva tillegnat sig hvarje ny tillökning för sin samling visar att intresset, en gång väckt, varit djupt och varaktigt.

Kanske har du studerat någon af våra populära afhandlingar i geologi och är hågad att samla dig ett litet urval af olika stenarter. Man finner några mycket rara sådana på Shetland, och det skulle säkert roa dig att företaga en och annan bergvandring för att söka dem, ehuru du stundom måste värfva till din ledsagare någon bror eller manlig kusin, medförande en hammare. Serpentin finnes på somliga af öarne i stor mängd och jag har sett de vackraste papperspressar, knifskäft och äfven små bord huggna ur dess klippstycken. Egaren af en bland de öar, der denna stenart förekommer rikligast och af finaste slag, finner nemligen sitt högsta nöje uti att hugga och polera dessa vackra stenar och använda dem till åtskilliga ändamål.

Också botanik är ett studium, som ett fruntimmer med mycken framgång kan idka på Shetlandsöarne, då botaniska utflygter i dessa vilda nejder belönas med mångt värderikt och ovanligt fynd. Inga varningar till förbigående skall här hindra den vandrande botanisten från att vända sin kosa hvarthelst han behagar, under sökandet efter de täcka ljungarterna och andra fina vildblommor. Icke heller behöfver du proppa din qvinliga hjerna med lärda namn (så vida du ej, likt den der otrefliga personnagen, Minerva, föga nöjd med besittningen

af alla upptänkliga qvinliga fullkomligheter, äfven äflas att ikläda dig de manliga). Du kan njuta af naturens skatter utan tillhjälp af utsägliga ord, och du skall älska dina blommor, mossor, snäckor och alger fullt ut lika högt som om du vadat till dem genom gyttjan af otaliga nomenclaturer. Dock må hvar och en följa sin smak! Minervorna sin, du och jag vår.

Förutsatt åter, att du är en smula romantisk, och hyser en liten helsosam benägenhet för det underbara, det idéela — tro mig! en timmas samspråk med en Shetländare skulle vara tillräckligt att sända dig hufvudstupa till skrifbordet, med hufvudet fullt af det ypperligaste stoff för din penna. Det finns nemligen knappast en fläck af det bergiga ölandet, som ej har sin egen underbara historia eller poetiska saga, och öboerna äro i allmänhet begåfvade med en naturlig värtalighet, och stå i bildning öfver deras klass i de flesta andra länder. Den, som älskar det fornåldriga och romantiska, behöfver blott göra en vandring till de gamla Cairns uppe ibland klipporna och, medan hon hvilar på en af de vågsköljda stenkumlen, bedja gossen, som tjenat henne till vägvisare, förtälja henne någon af de sagor, som stå i samband med platsen. Ingen fara för att berättelsen uteblir! Och hvad betyder det, om förtäljaren tar inbillningen till hjälp, för att fylla luckorna i den af tidens åverkan illa medfarna historien? Tag allt hvad du hör på god tro, och skynda dig hem att fylla din portfölj med "skizzer och berättelser från Shetland."

Men, invänder du, det är endast *några få* fruntimmer, som äro roade af dylika vetenskapliga och litterära sysselsättningar. Jag vill gerna tro att det är sannt, och har blott velat visa att äfven *dessa få* kunna finna behag och intresse af min älskade fosterbygd.

För att nu se saken från en annan sida, ämnar jag förutsätta (tagande för afgjort att *alla* fruntimmer äro roade af att göra *något*), att du är *husmoderligt* stämd. Du föraktar kokbäckernas hjälp, stolt öfver att utan bundsförvandter besegra alla små hushålls-svårigheter. Det är sannt — du har inga salutorg eller bodar att springa till för hvarje småsak du behöfver i köket; men så mycket större tillfälle har du att utveckla dina egna ressurser och bevisa dig såsom den kloka, förutseende och omtänksamma husmor du påstår dig vara. Under

den vackra årstiden finner du ingen brist på färskt får- och lamkött, båda delarne af ovanligt läckert slag, och har dessutom ett öfverflöd af fisk, för hvilket Londonsboerne skulle befinnas villiga att utbetala fabelaktiga summor. En Shetländsk husmor kan, när hon behagar servera på familjens bord den präktigaste nyfångade långa, kabeljo, sill eller makrill, om hon vill byta sig till den mot ett skålpund mjöl eller några lod thé. Långan, kabeljon och sillen hafva naturligtvis ett pris i marknaden, men makrill, ål och så kallad skalfisk nyttjas nästan endast såsom bete för hvad vi här kalla *djuphafsfisket*. Fiskrarnes hustrur bära till "herrskaerna" djupets innevånare, såsom "present" — hvilket ord dock måste öfversättas med "byte." Så t. ex. får du bud en dag, att en gammal qvinna ber att få tala vid frun. Du går ner och finner, att hon kommit med "två stora, präktiga långor till middag åt herrn"; hvarpå du säger: "tack skall ni ha mor! hvad skall jag ge er för dem?" "*Mig*, ma'm!" lyder svaret, "lik-som en kunde tänka på att *sälja* en så'n smula!" Du frågar: "kanske behöfver hon litet kornmjöl?" "Åh, kära fru, efter hon gör sig så gemen, så kunde några fattiga thésmulor vara rätt så godt!" Så får du din fisk och så återgäldar du presenten. På samma sätt kan du köpa tjogtals nyvärpta ägg, läcker ungfogel, med ett ord allt hvad öarne producera. Men föredrar du att betala dina uppköp, så får du för sex pence 18 stora makriller eller ett dussin färska sillar, för en fullväxt höna får du betala sex pence, för ett par unghöns åtta pence och för ett dussin ägg fem pence. För en shilling får du en fet gås, men sådana äro endast under en viss tid af året att tillgå.

Men kanske föredrar du att ha ditt eget hönshus. Alla Shetländska bostäder äro försedda med ett stycke (större eller mindre) dertill hörande jord; det är således ingenting som hindrar dig att ha din egen hönsgård, der gäss (s. k. svaugäss, om du så vill) och alla slag af ankor med största lätthet kunna uppfödas. Äfven kalkoner, påfoglår och Guinea-höns samt alla varieteter af Cochinchinas, spanska och andra arter trifvas lika väl på våra öar som under sydligare luftstreck.

Råkar du vara Lairdens fru, så har du naturligtvis tillgång på färskt oxkött vid hvad tid af året som helst, af slagtkreaturen på dina egna hemman, eller hemtadt från den Shet-

ländska hufvudstaden *Lerwick*; men om du händelsevis skulle vara en husmor med ej särdeles rikliga tillgångar och således ur stånd att offra några stora summor på familjens roast-beef, då måste du finna dig uti att endast en gång om året under 14 dagars tid se osaltadt eller orökt oxkött på ditt bord. Det inträffar vid Martinsmessotiden, då allmän slagt anställs på alla under sommaren gödda kreatur, och förråder uppläggas för den följande vintern och sommaren. Som du är en klok och förtänksam fru, är du naturligtvis beredd att i October insalta och röka så mycket oxkött, får och fisk att det räcker för de följande sex månaderna. När allt kommer omkring, tänker jag du har föga orsak att sakna det färska oxköttet, då du kan låta familjens matsedel omvexla med får, lam och fjäderfä af alla slag, kaniner, fisk — från insjöforellen till djuphafs-långan — samt villebråd, såsom vildgäss, änder m. m.

På alla öarne finnas salubodar, der du kan inköpa det nödvändigaste i speceriväg, bomullsväfnader och porslinsvaror; och i *Lerwick* (belägen ungefär i medelpunkten af ön *Mainland*) kan du få allt hvad du behagar, från en concertina till en barègeklädning. Butikerna äro präktiga i denna lilla vågsköljda stad, och slupar lemna hvarje vecka dess hamn, för att föra dess handelsvaror till alla punkter af någon betydighet på de Shetländska öarne. Du ser således, att vi ej befinna oss alldeles utom gränsen för den civiliserade världen.

Men du har redan tröttnat vid att spela husmor, och önskar veta, om jag kan uppsöka någon sysselsättning åt dig under annan karakter. Antag då att du är pastorsns syster eller kanske doktorsns dotter. En from och menniskoälskande qvinna, underhjelpat af det inflytande, blotta namnet af en sådan fader eller broder skulle skänka henne, — hvilket vidsträckt fält, öfverväxt med ogräs, skulle hon ej finna att rensa!

Antag då, att du är en christligt sinnad qvinna, med blott en enda önskan, den att hjälpa de fattiga och hjälplösa bland dina medmenniskor. Knappast finns det någon fläck af jorden, der vingårdsarbetaren är mera välkommen; och ingenstädes finner man den bildade qvinnan i denna egenskap högre uppskattad och vördad än i Shetland. De fattiga på dessa öar äro ovanligt intelligenta och på *sitt* sätt bildade, jemförda med sina likar i England och Skottland. De få böcker de kunna öfverkomma slukas med begärlighet och ingen gåfva är så väl-

kommen som en liten sångbok eller en andlig skrift. Jag erinrar mig huru en vän till mig en gång lemnade ett par stöflor till lagning åt en ung arbetare (ej skomakare till yrket); då uppdraget var fullgjordt och mannen bar hem stöflorna samt tillfrågades om betalning, svarade han: "*If you please, Sir, all I would ask would be a reading of Lord Byron's poems*". Det är ju en byteshandel af eget slag, eller hur? Jag känner också en flicka, dotter till en fattig enka, som på egen hand lärt sig virka, brodera, skrifva vers och teckna efter naturen. Det är en vacker, blygsam, saktmodig och dygdig flicka — en annan "*Ellen, the hamlets pride*" — en mö, värdig den bästa "*Lord Burleigh*", som någonsin suttit "på sin faders ärfda gård."

En annan flicka har jag äfven känt — hon är nu död i blomman af sin ungdom — som komponerade vacker musik och sjöng så förtjusande, att en bal-skönhet i Londonsverlden skulle varit färdig att till sin farligaste rival öfverlåta ett helt års eröfringar, om hon dermed kunnat tillbyta sig Shetlandsflickans sångaregåfva. Hon hade läst de flesta af våra bästa poeter, kände *Longfellow* och *Shakespeare* till punkt och pricka, medan Scotts romaner och Addisons historia utgjorde hennes favoritläsning. Hvad jag här anfört är icke några enstaka och sällsynta exempel. Jag kunde nämna dussintals sådana. Det finns bland dessa fattiga öboer, själar längtande efter kunskap, andar törstande efter gudomlig sanning, men få eller ingen arbetare i den vilda vingården. Hvilket fält för en christen qvinnas verksamhet! hvilka skördar att hemta! hvilka ädla stenar till prydnad i hennes salighetskrona! — ädelstenar, förströdda bland *Ultima Thules* gamla, skrofliga klippor, bidande handen, som skall komma att samla dem in.

Men jag räds att jag tröttar dig. Blott ännu några ögonblick. Ett hvarf till på virkningen och det skall vara gjordt.

Du menar, att vi icke hafva några nöjen i Shetland, att vi, likt Eskimåerna, sofva under nio månader och proppa oss med hvalfiskrom under de återstående trenne. Hvilka misstag! Vi hafva våra "pick-nicks" i så god stil som någonsin ni andra.

*) Om ni så behagar, min herre, önskar jag ej annat än att ni ville läsa något af Lord *Byrons* poemer för mig.

Vi fylla våra matkorgar en vacker, solig sommarmorgon, hoppa i båtarna vid stranden och begifva oss af på dagslånga utflygter bland små ensliga holmar och jättelika klippor, hvilka i hela stora Skottland knappast hafva sin make. Vi fruntimmer sköta våra åror skickligt och roa oss med täftingsrodder; herrarne i sällskapet medföra sina bössor och visa oss sin skicklighet uti att träffa de vackra sjöfoglar, hvilka vi uppskrämt från deras ensliga tillhåll. Slutligen landa vi vid någon klippbäll och börja under muntert samspråk uppackningen af våra medförda förråder, och med det blå himlahvalfvet uppöfver oss, den blå vattenspegeln under våra fötter och de allvarliga grå klipporna, som utgöra vår fosterbygd, omkring oss — äta vi helt prosaiskt vår middag! Eller ha vi måhända föredragit en utfärd till lands, till något urgammalt "Vikingsätes åldriga murar" eller till ruinerna af någon längesedan hänsomnad sydbarons slott. I stället för båtarna tagas då alla ponies i anspråk, och öfver ljung och sten och skroflig klippmark trafva vi raskt framåt, lifvande med tusen smeknamn de snälla kreaturen, som med säkra steg bära oss mot målet för vår färd.

Vi hysa icke den ringaste fruktan att under en försenad hemfärd öfverraskas af mörkret, ty sommardagen dröjer hos oss i det längsta och natten är icke alls någon natt, utan endast en svag skymning, som smyger sig omärkligt öfver oss, varar blott några timmar och af inneväuarne poetiskt benämnes töcknet.

Efter solnedgången tyckes atmosfären genomträngd af ett heligt lugn; en vandring vid hafsstranden vid denna tid är förtrollande, helst om du låter tankarne smekas af *Longfellow's* poesi, medan vågornas melodiska sång tjusar ditt öra.

Du kan till och med taga ditt album och din färglåda med, och försöka (något annat än *försök* kan det aldrig bli), att afmåla den fridfulla scenen. I alla händelser har du tillräcklig *dager* dertill. Men bättre än både poem och pensel vore en förtrolig medvandrare — en sådan, som delat med dig mången glädje och några sorger — till hvilken du kunde anförtro alla de smältande tankar, som röra sig i din själ; med hvilken du kunde tala om det förflutna och drömma om det kommande. En bror, en syster, en vän, en make, en trolofvad. — — —

Men äfven Shetlandsvintern har sina behag, sina dröjande skymningsstunder, då

"Gladsome looks of household love

Meet in the ruddy light",

då böcker hopas på det rymliga bordet i hvardagsrummet, då gardinerna fällas ned, då de vilda nordanvindarne tjuta utanför och snöbarken slår hårdt mot fönsterrutorna; då nålen och stickorna dansa mellan ihärdiga fingrar med en fart, som trotsar ögat att räkna stygn och maskor och då "Hjaltlands-harpan", fiolen, andas fram någon vild norsk melodi och hvarje tonfall ljuder, än såsom ett bud från en segrande viking, än åter likt tärnans klagan öfver de fallne. Eller kanske kalla pianots lifliga toner de unga att "dansa sorgen bort", och så förvandlar den Shetländska familjen, under oskyldigt skämt och glädtiga sysselsättningar, den stormiga, kalla vintern till en tid af friskt arbete och gladt nöje.

En sanning är, att vi befinna oss långt från skolor, d. v. s. om du dermed menar uppfostringsanstalter för barn af den *bildade klassen*. Ja, det finns blott *en* sådan anstalt på vår ögrupp och den har ännu ej trampat ut barnskorna. Men så kunna vi ju ha lärare och lärarinnor i hemmen för våra små.

Och tar man åter för gifvet att barn *måste* skickas uti helpensioner, skiljda från de ljufva hembanden; är det en afgjord sak att den uppväxande ungdomen af båda könen måste sändas ut att möta alla de bekymmer, frestelser och dåliga exempel, som åtfölja lifvet i en publik skola, — välan! då hysa vi här den gammalmodiga föreställningen att det är likgiltigt, om afståndet mellan dem och föräldrahemmet är två eller trehundra mil (engelska nemligen).

Det är sannt att vi befinna oss långt från universiteter, theatrar, operor och allt dylikt; men så äro vi också lika långt skiljda från smittan af dessa barnsjukdomar utan tal, som gro inom era öfverbefolkade, osunda, rökiga städer, sköflande barnkamrarne och lemnande tomma platser och sorgsna hjertan efter sig i hvardagsrummen. Vi äro också fjerran från inflytandet af de laster, som förderfva ungdomen i mera civiliserade regioner. Vi kunna uppföda våra barn i fredlig trygghet och behålla dem i vår närhet, till dess deras karakterer blifvit stadgade och väpnade med den styrka, som det milda inflytandet af ett lyckligt hem är egnadt att gifva. Då kunna vi skicka dem ut i "lifvets kamp", lugna i medvetandet att

hafva gjort allt som står i en dödligs förmåga för att göra dem oåtkomliga för det onda.

Vi hafva, — värst af allt! — intet sällskapslif, menar du. Det är sannt, så vida du derunder förstår en tillfällig bekant-skap med "hela världen", som förföljer dig med morgonbesök, upptagande de dyrbara arbetstimmarne med sqvaller och fyllande dina öron med meningslösa artigheter. O nej! vi hafva intet sällskapslif, om du dermed förstår stela middagsbjudningar och högtidliga aftonsamqväm, der hvarje gäst bär mask och värd-folket önskar hela sällskapet dit pepparn växer. Nej! nej! Vi ha intet sällskapslif af detta slag. Men jag skall säga dig hvad vi ha till ersättning derför. Under sommaren besökes Shetland af svärmar af vandrande turister; somliga komma för vetenskapliga ändamål, andra för att hvila från ansträn-gande göromål, en del för att återvinna en förlorad helsa; några (ett litet fåtal), infinna sig i det lofliga ändamålet att "förbluffa infödingarne", och "*expediera*" Shetland, såsom de förut *expedierat* Neapel och Rom. Alla äro de emellertid, så damer som herrar, hyggligt och bildadt folk. Det finns utom Lerwick, inga hoteller eller "pensions" på våra öar, hvar-för våra hem måste stå öppna för fremlingen, och husmödrar alltid vara beredda att uppfylla gästfrihetens pligt. Vi väl-komna den okände vandraren och finna ofta vår gästfrihet rikligen belönad genom upptäckten af att "ha herbergerat englar ovetandes" — under det vi alltid erhållit några nyttiga eller angenäma underrättelser och någon gång lagt grund till vänskapsförbindelser för lifvet.

Dertill sitta icke våra grannar och vänta på att formligen inbjudas till vårt hem. De bestiga sina ponies (om de nem-ligen bebo samma ö) och öfverraska oss vid middagstimman eller thétiden. De vänta icke, att man skall göra stora anord-ningar för deras emottagande, de älska att bli behandlade så-som en af oss, och hvarken de eller vi anse det i ringaste mån löna mödan att visa oss annorlunda än vi äro. Än kom-mer en vän från en närbelägen ö, än en annan från fjerran söder, än en tredje på ett tillfälligt besök, och än en fjerde — en fremmande Shetlandsturist, som dröjer dag efter dag, lik en flyttfogel, ovillig att börja sin färd: till alla säga klip-pans döttrar — de gamla vikingars afkomlingar — ett hjert-ligt *välkommen!* Ty du skall veta, de gamla goda dagarne

från Magnus Troils tid äro ännu ej alldeles förbi; "om än", såsom Fru Norna säger, "männen i Thule hafva upphört att kämpa och att bjuda korparne på fest, så hafva qvinnorna icke förgätit den hemliga trollkonst, som af ålder ställt dem högt i folkets kärlek och anseende."

Se der det slags sällskapslif vi ha att bjuda på i Shetland — långt behagligare, i mitt tycke, än det ni för i stad och på land, längre söderut. Men du invänder, att det lif jag beskrifvit kan levas hvarsomhelst på landsbygden. Återigen ett misstag. Jag har dock kanske äfven begått ett sådant, då jag gifvit dig denna hastiga teckning af det Shetländska familjelifvet, mindre i afsigt att låta dig lära känna egendomligheterna i lif och plägseder på våra öar, än för att visa dig hur en bildad qvinna kan tillbringa sitt lif på ett nyttigt och angenämt sätt, äfven utan stöd af stadens bekvämligheter, institutioner och nöjen.

Men jag märker, att du ännu är mistrogen och jag måste väl då befria dig från ditt åhörarskap. Blott ett ord till! Kom hit till Shetland och pröfva sjelf det lif jag här så ofullkomligt skildrat, och säg mig se'n, om du kan, att "det är ett under, huru vi Shetlandsqvinnor kunna lyckas att finna något behag i vår tillvaro." Och nu farväl! tack för ditt tålmod att lyssna till mig och för din goda hjälp på min ändlösa virkning. Farväl!

Cynthia.

Hvem vet! Kanske har den oloffliga läsningen af *Cynthias* bref gifvit någon af våra svenska flickor lust att antaga Shetlandsflickans halft trotsiga inbjudning att lyssna till "Hjaltlandsharpans" vilda toner, locka barnen att förtälja sina sagor, kryssa under glada utfärder mellan de gråa jättekipporna, vandra under de ljusa sommaraftnarne vid hafskusten, läsa *Addison* och *Scott* med fiskarstugornas innevånare och slutligen skynda hem att fylla sin portfölj med skizzer och berättelser från Shetland.

Glöm då blott icke att skicka några blad till

L—d.

XLIV. — NÅGOT OM VÅRA SKOLOR OCH SKOL- LÄRARINNOR *).

II.

Under den sistförflutna hösten hafva åtskilliga glädjande, om ock spridda bevis på det växande intresset för qvinnans andel i den allmänna undervisningen, både såsom lärande och undervisande, yppat sig, och vi skola här lemna en hastig öfversigt af de mest betydande af dessa företeelser.

Vi börja då med att nämna det flere landsting anslagit ej obetydliga summor, till bildande af välbehöfliga arbetsskolor för flickor. I Stockholm har ett Seminarium för folkskolelärarinnor blifvit återupprättadt, såsom vi hoppas på goda grunder, efter att i flere år ha varit upphäfdt. Då vi hunnit göra ett personligt besök i den nya läroanstalten skola vi återkomma till en närmare redogörelse derför. I Götheborg, der en mindre bildningsanstalt i samma ändamål under flere år upprätthållits, såsom man sagt oss, af *frivilliga* lärare, har nu ett fullständigt Seminarium blifvit inrättadt, der, utom blifvande folkskolelärarinnor, äfven andra unga personer, hvilka vilja egnas åt den privata undervisningen, taga del i lectionerna. I den i samma stad nyligen upprättade ritskolan har ett stort antal qvinliga lärjungar blifvit antagna. Slöjdföreningens skola i Stockholm lemna under innevarande termin undervisning åt icke mindre än 385 qvinliga elever, af snart sagdt alla stånd och lefnadsvilkor, bland hvilka äfven ett stort antal folkskolelärarinnor, som önska öka sitt kunskapsförråd, eller förvärfva den för en lärarinna så ovärderliga förmågan att med ritstiftet eller kritan kunna åskådliggöra föremålen för sin undervisning. Vid afdelningen för qvinliga elever i de fria konsternas akademi är antalet fullt och arbetet fortgår med ifver och framgång. Så äfven vid den musikaliska akademien. — Vid det nu pågående riksmötet hafva flere motioner blifvit framställda (deribland en särdeles väl motiverad, hvartill vi skola återkomma) om statsanslag till elementarläroverk för flickor. Såsom bekant framställdes vid föregående riksdag ett liknande förslag, hvilket dock endast föranledde beslutet om upprättandet af en sta-

*) Se 6:te årgången, 3:dje häftet.

tens normalskola i samband med det högre lärarinne-seminariet. Denna normalskola fortgår efter den utstakade planen och har redan vunnit så allmänt förtroende, att den knappast kunnat emottaga alla till inträde anmälda. Antalet lärjungar är för närvarande 179. Seminariet för bildande af lärarinnor åter räknar under detta läseår 66 lärjungar. Sammanlagdt äro 13 lärarinnor anställda i dessa båda läroverk. Anmärkningsvärdt är, att flera från Seminariet med fullständiga betyg utgångna lärjungar, äfvensom en ibland de bäst begåfvade af normalskolans lärarinnor, lemnat den högre undervisningen, för att egna sig åt folkskolan — den för blott några få år sedan så föraktade flick- och småskolan, der obildade och halfbildade handverksdöttrar ansågo det under sin värdighet att söka lärarinnebefattning! Detta är ej det enda exempel vi kunde anföra derpå, att folkskolan börjat draga till sig allt ädlare och rikare krafter. Må nu blott alla skolans vänner och förespråkare medverka till att dessa krafter tagas i anspråk till dess förmån, på det att öfvertygelsen om kvinnans mission inom folkundervisningen må slå allt fastare rot i folkmedvetandet och uppenbara sig kraftigt, icke blott i ord men i handling.

På landsbygden återstår ännu mycket att göra, så väl i detta, som i andra för skolans framgång ytterst viktiga afseenden. I vissa trakter kan man knappast sägas hafva börjat. Folkskole-Inspektörernas berättelser gifva härvid sorgliga upplysningar — sorgliga i dubbelt afseende, emedan de icke blott lägga i dagen undervisningens dåliga beskaffenhet i många trakter, men äfven omöjligheten för Inspektorn inom ett sådant distrikt, att, med bästa vilja, bringa saken i ett bättre skick, då hans bemödanden motverkas af dåliga lärare, sömniga skolråd och en fattig, för undervisningen likgiltig eller rent af fiendtligt stämd allmoge. För att under sådana förhållanden kunna rensa skolan från öfverhandtagande missbruk och bringa den i ett tidsenligt skick, skulle fordras en jättes krafter. Men i våra dagar väntar man förgäfvets på en Herkules att rensa Augiasstallen. Det är endast den koncentrerade och samverkande kraften af många upplysta, starka och eniga viljor, som numera uträttat storverk. En sådan kraft är, i afseende på landsbygdens skolor, *Landstingen*. För en närmare utveckling af detta ämne, hänvisa vi läsaren till en tänkvärd uppsats af den välkända signaturen O. E., om "*Landstingen och Folk-*

skolan“ i Aftonbladet för d. 26—29 Augusti detta år, och afsluta vår flygtiga öfversigt af de senaste företeelserna på det qvinliga området af den allmänna undervisningen med följande behjertansvärda ord, lånade ur den ofvannämnda uppsatsen, i det vi tillägga en hjertlig önskan att förf:n:s ädla och upplysta åsigtter måtte vinna allt flere anhängare *).

“Menskorättens fordringar kunna ännu icke på långt när anses ha gjort sig fullständigt gällande inom samhällena, så länge *qvinnan* icke får gälla allt hvad hon kan och bör gälla. Vi erinra särskildt här om den stora betydelse, *qvinnan* har för skolan, men som dock ännu icke blifvit henne tillräckligt allmänt tillerkänd. Icke som skulle lagstiftarne hos oss i detta fall vara “*efter sin tid.*“ Tvärtom. Vi hafva “*förordning*“ på, att *qvinnan* har samma rätt som mannen till befattningar vid “*folk*“-skolan, och i de större städernas “*folk*“-skolor ser man också numera till och med flera qvinliga än manliga lärare. Men — oändligt mycket återstår i detta fall att göra. Isynnerhet på landsbygden. Den olyckliga fördomen i fråga om *qvinnan*, såsom för vek för lärarekallet på bygden, måste öfvervinnas. Utrotas måste derjemte den falska åsigten, att hon icke har förmåga, icke vilja till det kallet, och att, om hon ikläder sig det, hon bör vara nöjd med äfven den uslaste lön. Med få ord, hälften af Sverges skolor skulle kunna skötas af svenska *qvin*nor. Man skulle till och med kunna påstå, att det aldrig blir väl med vårt skolväsende, förr än vi hunnit på den punkten. Det blir aldrig varmt och godt och hjertligt och rätt taktfullt, såsom det nödvändigt dock måste bli i våra skolor, förr än *qvinnan* fått all den plats derinom, som hon enligt sin för skolkallet särskildt mer än mannen rustade natur bör hafva.

*) Såsom ett glädjande bevis på att förf:n icke missräknat sig på den goda vilja och förmåga, Landstingen, när de blott kommit till insigt af sina hithörande skyldigheter och rättigheter, ofelbart skola utveckla på folkundervisningens område, böra vi nämna att Gelleborgs läns landsting, efter att under föregående år hafva gått i spetsen för den nya institutionens verksamhet i denna riktning, förliden höst utfäst ett pris af 1000 Rdr för den bästa, inom uppgifven tid inlemnade skrift, afsedd att bland den svenska allmogen sprida öfvertygelse om vigten och fördelarne af en god och väl ordnad folkundervisning.

“Landstingen skulle äfven i detta fall kunna bereda skolan en bättre framtid, dels genom att särskildt medelst sin inspektion och skolförvaltning bereda qvinnan hennes rätta plats inom skolverlden (hvarföre skulle icke qvinnor kunna anlitas äfven för vissa sidor af inspektionen?), dels genom att med alla de medel, som stå landstinget till buds, befordra uppkomsten af småskolelärarinnor och slöjdskolelärarinnor.“

L—d.

XLV. — NÅGRA ANMÄRKNINGAR OM HISTORIENS STUDIUM I VÅRA FLICKSKOLOR.

(Med anledning af nyligen i bokhandeln utgifna *Historiska
Tabeller öfver Medeltiden och Nyare Tiden.*)

Ett af de läroämnena, som i flertalet af våra svenska flickpensioner, varit blott allt för ytligt och mekaniskt behandladt, och som måhända lidit mest af den allmänna bristen på följdriktighet och förnuftig method i undervisningen samt af frånvaron af lif och åskådlighet i framställningssättet, är onekligen *historien* — synnerligast den Allmänna, ehuru studiet af fäderneslandets visst icke heller varit undantaget från sin andel af de förherrskande bristerna. Att här uppräknade de många samverkande orsakerna, skulle föra oss för långt; vi påpeka därför blott i förbigående den oförnuftiga lexläsningen, den döda mekanismen i undervisningssättet, bristen på lämpliga läroböcker för olika stadier af lärjungarnes utveckling, samt slutligen missbruket af dem, som finnas, i det läse- och läroböcker förvexlas m. m. Följderna behöfva knappast antydast; vi känna dem alla af egen eller vår närmaste omgifnings erfarenhet. Den tio å tolfåriga flickans gäspningar öfver en tjugo sidors lexa i “*Alanders stora*“, och flertalet af skolflickors påstående, att “Historien är det tråkigaste läroämnet“, angifva tillräckligt slutresultatet: en ytterst ytlig, oordnad och fragmentarisk minneslexa, utan frö till vidare utveckling, utan tillämpning och utan mål — med ett ord *en död kunskap*.

Lyckligtvis har på detta, såsom på andra områden af den qvinliga undervisningen, en friskare vind börjat blåsa. Förr fick

man glädja sig öfver att ett och annat undantag bland skolor fanns, der god historisk undervisning meddelades; nu, sedan en mönsterskola blifvit upprättad, hvilken måhända snart kommer att efterföljas af flera, kan man hoppas att undantagen småningom skola blifva regel. Bland flickskolor, hvilka, sedan äldre tider framstått, såsom enstaka goda, ehuru föga följda, föredömen i detta fall, har man nämnt för oss tvenne, en i Stockholm och en i landsorten. I båda har den historiska undervisningen meddelats af lärarinnor. En af dessa (förestånderskan för en bland hufvudstadens bättre privata läroanstalter för flickor, belägen Regeringsgatan N:o 24) har verkställt det förtjenstfulla arbete, som gifvit oss anledning till ofvanstående anmärkningar. Med omsorg och god historisk insigt utarbetade, samt uppställda efter ett väl beräknadt, redigt och lätt öfverskådligt system, synas oss dessa Historiska Tabeller vara ett värderikt bidrag till *undervisnings-materielen* för våra skolor, hemskolan och privatpensionen så väl som den offentliga läroanstalten, *förutsatt att de rätt användas*. Vi betona särskildt detta vilkor och tillägga, att det varit önskligt att förf:n, till ledning för Tabellernas rätta begagnande, bifogat några anvisningar; mången skulle kanske vilja skärpa uttrycket och säga, att det hade varit *en skyldighet*, liknande den, som förbinder tillverkaren af ett godt, men farligt verktyg att varna för dess missbruk. Några ord äro tillräckliga att närmare förklara vår mening: *i okunnighetens, maklighetens, den pedantiska ytlighetens*, först och sist i den i våra skolor så djupt inrotade, all god och lefvande undervisnings urfiende, *slenirianens* hand, begagnade såsom grunden och målet för undervisningen, kunna de historiska tabellerna i sanning blifva ett sådant farligt verktyg, ett nytt och för ändamålet ypperligt tortyrinstrument, långsamt, men säkert själsdödande; i en upplyst, af sitt ämne genomträngd, och för undervisningen lifvad lärarens blifva de åter en god mekanisk hjälpreda, för ordnandet och grupperingen af lärjungarnes redan genom helt andra medel inhemtade historiska vetande. Man skall måhända invända att i våra upplysta tider fruktan för ett missbruk är öfverflödig. Vi känna dock för väl beskaffenheten af hemundervisningen och af landsorts-skolorna *i allmänhet*, för att våga dela denna åsigt, och skulle därför vilja uppmana förf:n till de *Historiska Tabellerna* att låta dem med det snaraste efterföljas af en liten anvisning om deras

rätta användning och, hvarför icke äfven, af en vägledning för meddelandet af den elementära historiska undervisningen i allmänhet.

I afvaktan härpå rekommendera vi emellertid med trygghet de Historiska Tabellerna, såsom *ett bihang* till den goda läroboken och det lefvande föredraget, men afstyrka på det högsta från deras begagnande, vare sig till *utgångspunkt* eller såsom *mål* för undervisningen.

Esselde.

XLVI. — NYTT PÅ VÅR BOKHYLLA.

Praktiska vinkar för en förbättrad skolundervisning med afseende på det borgerliga lifvets behof. Till begagnande af lärare i de allmänna skolorna samt andra, hvilka nitälska för en ändamålsenlig uppfostran, af *Richard Dawes*. Öfversättning från sjetten engelska upplagan, med förord af *P. A. Siljeström**).

Ofvanstående är titeln på ett arbete, som förlidet år utkom på Hr *L. J. Hjertas* förlag. Redan förordet af Rektor *Siljeström* inbjuder att göra bekantskap dermed, och som vi äro varma vänner "af en förbättrad skolundervisning", kunna vi ej neka oss det nöjet att litet närmare taga boken i skärskådande.

Första kapitlet, eller de "förberedande anmärkningarne", utgör en exposé öfver methoden i allmänhet, utvisande huru barnet redan från början bör betraktas såsom en förständig varelse, till hvars eget omdöme man oupphörligt bör vädja. Läraren framställer för dess öga bilder från dess egen värld, gradvis ledande uppmärksamheten från det konkreta till det abstrakta, aldrig tvärtom. Härvid gifves äfven en vink åt läraren, huru han bör gå tillväga för att vinna föräldrarnes medvetlan och intresse för skolundervisningen och så till sägandes förvandla hvarje hem till en skola. Samma idé är praktiskt genomförd hela boken igenom och gör arbetet just derigenom till ett af de utmärktaste inom vår skollitteratur, som beklagligen ej ännu är särdeles rikhaltig.

*) Insändt.

Bland bokens 15 kapitel, af hvilka hvart och ett afhandlar ett läroämne, och af hvilka flera genom sin korthet, klarhet och praktiska utförbarhet äro verkliga mästerstycken, vilja vi särskildt påpeka ett eller annat, såsom betecknande för det lif och den anda, som, enligt författaren, äro nödvändiga för en god lärare. Vi skola låta boken sjelf tala. Se här hvad som yttras om huru en god geografisk lektion bör vara beskaffad. Se sid. 47.

"Läraren stod vid svarta taflan med kritstycket i sin hand. Sedan han kastat sina ögon kring rummet, för att förvissa sig om, att alla voro i ordning, slog han ett slag midt på taflan: med en snabbhet i handen, hvilken ögat knappast kunde följa, gjorde han derpå en serie af dessa korta, divergerande linier, hvilka kartritare använda, då de framställa bergskedjor. Han hade knappast börjat, förrän skolgossarne efter hvartannat utropade: *Karpatherne, Ungern; Riesengebirge, Schlesien; Erz-gebirge, Böhmen; o. s. v.*"

"Inom mindre tid än en minut framträdde för våra ögon konturerna af denna stora centralhöjning, som åtskiljer de vattendrag, hvilka utflyta i Nordsjön, från dem hvilka flyta nordligt till Östersjön och sydost uti Svarta Hafvet, nästan lika väl utfördt som en gravyr. Ett dussin slingrande linier, gjorda i ett ögonblick, föreställde de förnämligaste vattendrag, hvilka rinna i olika riktningar från denna bergssträcka: under allt detta ropade barnen, nästan lika ifriga och hänförda, som om de tydligt sett strömmarne nedrinna från bergens sidor och hört deras brusande: *Donau, Elbe, Weichseln, Oder* etc. Nästa ögonblick hörde jag en mängd lätta knackningar på taflan, så snabba att jag ej kunde urskilja dem, och mitt öga hade ej väl varseblifvit ett stort antal prickar längs efter strömmarnes lopp, förrän ropen af *Linz, Wien, Prag, Dresden, Berlin*, nådde mitt öra. Ännu några lätta rörelser med kritstycket och floderna flöto framåt till sina olika utlopp, och ett nytt antal knackningar framträdde städer på deras stränder. Inom tio minuter från lektionens början, stod på svarta taflan en vacker karta öfver Tyskland, med dess bergskedjor, förnämligaste strömmar och städer, Nordsjöns, Östersjöns och Svarta Hafvets kuster, allt så väl proportionerad, att jag tror endast små fel skulle hafva blifvit funna, om man undersökt ritningen med en skala. Lärarens tid upptogs dessutom af att rätta lärjungarnes fel, ty hans öra tycktes vara lika skarpt som hans öga. Oaktadt den förvånande snabbheten i hans rörelser, upptäckte han oriktiga svar och vände sig om för att rätta dem. Jemför verkan af en lektion som denna, såväl i afseende på den kunskapsmängd den bibringar, som den lefvande klarhet och tydlighet lärjungen erhåller, med en lektion der lärjungarne peka ut några få namn på en död karta, men aldrig låta sin inbillning spela öfver jorden; och hvarest läraren sätter sig ned för att makligt fråga dem ur den uppslagna boken, i hvilken alla

frågor och svar äro tryckta med större stilar, för att göra öfverflödig å hans sida, all kunskap om ämnet."

Så långt författaren. Man kan ej annat än angenämt öfverraskas vid beskrifningen på en lektion som denna. Här och på flera ställen lägger författaren synnerlig vikt vid att läraren skall besitta färdighet i *teckning*. Detta är så mycket nödvändigare i en skola med ringa tillgång på skolmateriel, i en sådan der kanske svarta taflan är allt. Vi instämma härvidlag fullkomligt med författaren och önskligt vore, att lärare och lärarinnor i allmänhet ville genomgå en kurs i ritning vid t. ex. slöjdskolan i Stockholm. Författaren säger på ett annat ställe om denna färdighet, sid. 88.

"Vi måste likväl i början göra klart för oss att ändamålet med *ritning*, så framt den skall införas i våra folkskolor, icke är "skön konst" eller frambringandet af examensprydnader. Ritning, i den bemärkelse vi mena, bör betraktas såsom en mekanisk färdighet, analog med skrifkonsten, och använd så till sägandes såsom ett *graphiskt språk*, d. v. s. att likasom tankarne uttryckas i ord eller skrift, likaså kunna de blifva förkroppsligade genom ritning."

Åt naturläran egnas ett vidlyftigt kapitel, der en mängd experimenter påpekas, lätt utförda för en med ämnet någorlunda bekant lärare. Författarens afsigt här likasom öfverallt är, att genom förklarandet af det alldagliga lifvets företeelser väcka och lifva lärjungarnes håg att sjelfva reflektera, att ständigt hafva ögon och sinnen öppna för hvad som föregår omkring dem. Förf. resonnerar på samma sätt med läsaren, som han vill att läraren skall göra med lärjungen. För hvarje nytt läroämne han inför i skolundervisningen, visar han den praktiska nyttan, lärjungen kan hafva deraf. Han vill icke att vetenskaperna skola studeras i och för sig sjelfva: han inser tydligt och klart, att detta ej kan blifva förhållandet inom de lägre lärdomsskolorna, men *resultatet* af vetenskaperna, *tillämpade på det praktiska lifvet*, se der det mål, efter hvilket han sträfvar.

Vi skulle kunna anföra ännu flera intressanta fakta ur detta förtjenstfulla arbete, men vi måste inskränka oss till följd af bristande utrymme. Vi vilja dock ännu påpeka den vikt, som författaren lägger vid "korta lektioner i samtalsform", endast räckande 15 till 20 minuter, vändande sig kring ämnen hemtade från det alldagliga lifvet, såsom om: sannfärdighet och falskhet; arbetsamhet och lättja; måttlighet och omåttlighet; sparsamhet och slöseri; ärlighet och dess motsats. Sådana lek-

tioner kunde, enligt vår tanke, vara en passande belöning för de lärjungar, som under ett visst antal lärotimmar visat ovanlig flit och uppnärksamhet. I moraliskt hänseende kunde sålunda mycket vinnas: läraren framhåller på ett anslående sätt genom enkla berättelser eller tillämpningar på hvad som föregår inom skolan eller hemmet, dygdens belöning och lastens straff. Besitter läraren ej straxt den färdighet att uttrycka sig som erfordras, råder förf. honom att *föreläsa* ur någon bok — en öfvergång till de fria "lektionerna i samtalsform", hvilken vi finna särdeles förmedlande.

Vi avsluta våra utdrag med följande, rörande människans ändamål och fria utveckling, sid. 253.

"Man bör ej anse såsom människans naturliga tillstånd det, der hennes intellektuella och moraliska egenskaper slumra, utan ett sådant, der hennes egenskaper och anlag äro, jag vill icke säga bragta till fullkomlighet, men der de äro i stånd att utveckla sig och spricka ut likt blomman ur knoppen, och isynnerhet der, hvarest vårt slägtes utmärkande karaktersdrag, *sträfvån efter ett fortsatt framåtskridande*, tillåtes att hafva fritt spelrum."

"Man säger icke om en växt, att hon är i sitt naturliga tillstånd, då hon förekommer i en sådan jordmån, som ej tillåter hennes blommor att utveckla sig eller hennes frukt att mogna. Ingen, som ser den pinie, hvilken växer på Alperna nära vid gränsen af den eviga snön, hopkrympt till 2 eller 3 fots höjd, och sträfvande efter att kunna bli vid lif ibland klippor och glaciärer, skulle säga att detta vore ett trädets naturliga tillstånd, som i en bättre jordmån och mildare klimat några tusen fot längre ned uppväxer till 60 à 70 fots höjd. På samma sätt måste människans naturliga tillstånd efter all analogi räknas icke der hennes intellektuella och moraliska tillväxt beständigt afklippes och tillbakahålles, utan der hennes medfödda förmögenheter äro, jag säger icke bragta till fullkomlighet, men iståndsatta att utveckla sig sjelfva och slå ut liksom växtens blomma; i synnerhet så, att hon ständigt kan gå framåt. Sådant tyckes det tillstånd hafva varit, i hvilket de första människorna försattes af Skaparens hand."

Vi lägga nu med saknad bort arbetet, tillönskande det all möjlig framgång i dess ädla syfte att verka för en förbättrad skolundervisning, samt hoppas att det måtte erhålla plats på rätt mången bokhylla.

—en—ny.

Verldens kraf och kyrkans svaghet, af Rev. D. Thomas. Öfversättning från 3:dje Engelska upplagan af *S. L—d.* (50 öre) Säljes till förmån för *Lotten Wennbergs* fond för hjälpbehöfvande.

Bland ord, hvilka tolkas olika allt efter den individuella uppfattningen af det motsvarande begreppet, finns väl knappast något i vår tid så omtvistadt som ordet *kyrkan*. En ser t. ex. i detta ord ett inbegrepp af allt det högsta, någonting liktydigt med Christus, med Gud sjelf, således utan vank och brist, omöjligt af så väl förädling som förnedring. En annan fattar kyrkan såsom en visserligen gudomlig institution, men ställd under inflytande af den svaga, bristfulla menskligheten och underkastad samma lifsvilkor som hon, det att *utveckla sig i anda och sanning, att gå framåt mot allt högre fulländning*, eller ock, att stillastående, gå under. Somliga åter se i kyrkan ingenting annat än den yttre formen, en byggnad af dogmer, utgörande för den ena en inbillad fristad mot otrons och tviflets stormar, för den andra ett själens fängelse, ett slags "andeligt kristallpalats, der", såsom en andelig talare en gång uttryckte sig, "kristallen är is." I dessa senares mun får det ursprungligen så fridfullt ljudande ordet en rent af fiendtlig klang; man nämner ej kyrkan utan en hånfull betoning, man lägger med skadeglädje hennes brister i dagen; man hatar, man fördömer henne och önskar ingenting högre än att jemna henne med jorden. Mer än en enfaldig lyssnare har vid dylika ord kastat oroliga blickar på en närliggande hvitmenad byggnad, hvars tornspira pekar åt himlen, instämmande kanhända med en viss Skråköpingsbo, hvilken, då han hörde statskyrkan fördömas, ängsligt utbrast: "hvarför äflens J att just rifva ner vår gamla *stadskyrka*, som vi nyss rappat och putsat? Om det vore den gamla landskyrkan, då skulle jag ingenting säga."

Denna olikhet i uppfattningen af begreppet "*Kyrkan*", har hjert framträdt vid bedömandet af den här ofvan nämnda skriften, emottagen äfven inom det kyrkliga lägret med de mest olika känslor. För vår del rekommendera vi den på det varmaste, lemmande åt läsaren att sjelf afgöra huruvida förf:ns anspråk på "*Kyrkan*" äro för höga eller för låga, samt att af egen erfarenhet döma i hvad mån hans skildring af världen och dess behof af andelig föresyn och ledning i tro ochandel är berättigad.

Den lilla skriften är endast tillgänglig hos Stockholms och Upsalas Hrr Bokhandlare, men requisitioner, åtföljda af liquid, insända till Direktionen för *L. Wennbergs* fond för hjälpbehöf-

vande, Stockholm, Malmskillnadsgatan N:o 25, expedieras skyndsammast genom bokposten.

Vitterhetsstycken af Svenska författare och författarinnor (1865). Säljes till förmån för föreningen för Pouvres Honteuses. Det finnes personer, som hafva gjort snart sagdt till sitt lifs uppgift att samla autografer af utmärkta personligheter, förmenande sig kunna i de hastiga penndrag, med hvilka de tecknat sitt namn, skönja spåren af deras karakter och skaplynne. Detta slags karakterstudium har alltid synts oss litet vanskligt. Deremot finns det ett slags andeliga autografer, som vi föredraga — fria utkast i ton, i färg eller ord, — ofrivilliga utbrott af känslor och idéer, för hvilka "stugan blifvit för trång"; *c'est le vase trop plein qui se répand en dehors*, säger en fransysk författare. Dessa ord af en högstämnd ande, af ett varmt hjerta, ett lekande snille eller en spelande inbillning, uppfångade i en form *quelquonque*, vittnande om den fria afsigtslösheten i deras tillkomst — huru mycket mera talande äro ej de, huru mycket lättare förråda de ej både styrkan och svagheten hos sin upphofsman, än de penndrag med hvilka han mekaniskt tecknar sitt namn! En samling af sådana "andeliga autografer" af utmärkta svenska författare och författarinnor, intressant *just som sådan*, finner man i det lilla häfte, vi här anmält och som vi rekommendera äfven för det goda ändamål, för hvilket dessa profstycken på den svenska vitterheten blifvit med ej ringa besvär samlade och utgifna af en de fattigas och olyckligas trogna väninna. Bland de förf. man här finner representerade nämna vi de, hvilka dölja sig under de med kungl. kröna försedda initialerna *C.*, *O.* och *E.* Fr. Br. Talis Qvalis, H. B—n. Emilie Carlén, m. fl.

Småskolan, en afhandling för dem, som sysselsätta sig med den första barnundervisningen: åtföljd af bilderark, bearbetad och utgifven af Fr. Sandberg, folkskoleinspektör.

Denna handledning för den första barnundervisningen bör blifva välkommen för lärarinnorna i våra småbarnsskolor, hvilka vi hoppas måtte med hvarje år stiga i antal och duglighet. Den lilla handboken är, enligt förordet till den första afdelningen, ämnad att omfatta: I. *Åskådnings-, Tanke- och Talöfningar*, II. *Räkneöfningar*, III. *Skrif- och läseöfningar*

samt IV. *Bibliska berättelser*. Det första häftet innehåller utom åtskilliga goda råd för skolans handhafvande i allmänhet, hufvudsakligast utkast till samtal mellan läraren och lärjungen, afsedda att skärpa iakttagelseförmågan, reda begreppet och väcka eftertanken, och de till handboken hörande bilderarken äro ämnade att gifva de små lärjungarne en åskådlig föreställning om de föremål, hvarom samtalen handla. Vi tro att detta nya bidrag till vår skollitteratur kan blifva till god tjänst för både lärarinnor och mödrar, synnerligast om de lägga väl på minnet utgifvarens varning för ett slafviskt eftergörande af bokens anvisningar — en varning som slutar med orden: "*Läraren skall vara herre öfver läroboken — icke tvärtom.*"

Rosalie Schallenfelds method vid handarbetsundervisningen i flickskolor, på svenska utgifven af L. G. Engström, folkskolelärare; med förord af Skolinspektoren Mag. Fr. Sandberg.

I Tyskland lärer man icke dela vår beqväma åsigt att den första bästa sömmerska är god nog till lärarinna i handarbeten för folkskolans lärjungar, eller, såsom vi, lefva i den ljufva förhoppningen att 100 à 150 flickor af olika åldrar, undervisade af en enda lärarinna, utan all slags method eller system för undervisningen, skola bildas till dugliga arbeterskor. Genom hvilken hemlig drifkraft, man tror att detta sker, är svårt att säga, om man ej vill antaga en känd infallsmakares förklaring af alla oförklarliga phenomener och svara: "*det kommer sig af luftens tryckning*", — en förutsättning, som åter i sin ordning kunde förklara vissa skoldirektioners omsorgsfulla åtgärder för stegrandet af lufttrycket inom skolan.

Härmed må nu vara huru som helst. Det vissa är, att Tyskarne ej dela våra lättrogna föreställningar rörande undervisningen i handarbeten i folkskolan. Första och bästa beviset härpå är, att man i Berlin har ett Seminarium för bildande af lärarinnor i handarbeten. Föreståndarinnan för denna anstalt är Fräulein *Schallenfeld*. "Hon åtnjuter", heter det i det svenska förordet till den lilla skrift, vi här vilja omnämna, "stort och rättvist anseende, såsom den der brutit banan för en systematiskt orduad handarbetsundervisning, och hennes skola kan med skäl anses vara en mönsterskola. Fruktorna af sin mångåriga och rika erfarenhet har hon nedlagt uti en skrift, kallad "*Der Handarbeits-Unterricht in Schulen*",

hvilken öfver nästan hela Tyskland och Schweiz banat sig väg och vunnit erkännande.“

Den lilla skriften, öfversatt och utgifven på svenska, börjar med en kort framställning af läroämnets vigt, öfvergår derpå till en gruppering af olika slags handarbeten och till en methodik af undervisningen, som är ganska sinnrikt uttänkt, om än ej alltid så lätt verkställd. Förf:n anser att de allmänna undervisningslagarne äfven böra tillämpas på undervisningen i handarbeten och fordrar att den må planmessigt bedrifvas för att blifva en skoldisciplin, i sin mån medverkande till hela läroanstaltens gemensamma mål: en *uppfostrande undervisning*. Förf:n framställer derefter sina fordringar på lärarinnan, så väl i fråga om hennes personlighet som hennes fackbildning och slutar med en åskådlig beskrifning på sättet att undervisa i olika slags arbeten.

Såsom det första i *sitt* slag torde Fräulein *Schallenfelds* system ej vara alldeles ofelbart, synnerligast i detaljbestämningar. Men att hafva bragt handarbetet till heders, uppställt en förnuftig method för undervisningen deruti och slutligen ställt denna undervisning i ett inre samband med den i öfriga läroämnena och riktat den till samma mål, äro förtjenster, som onekligen måste tillerkännas författarinnan. Med grunderna sålunda gifna, är tillämpningen af methoden lätt funnen. Vi anbefalla därför den lilla skriften till lärarinnor och skoldirektioner och för öfrigt till alla, hvilka intressera sig för en förbättrad handarbetsundervisning i den svenska flickskolan.

Helsolära, eller kunskapen om den friska och sjuka människan, af *Dr Carl Ernst Bock*, Professor i pathologisk anatomi i Leipzig. Öfvers.

Detta värdefulla arbete, af hvilket en del ursprungligen skrifvits för den tyska tidskriften *die Gartenlaube's* vidsträckta läsarekrets, har, enligt förf:ns egna ord, till hufvudändamål *utbredandet af förnuftiga åsigtter rörande den friska och sjuka människans vård*. Förf:n har tillegnat sitt arbete företrädesvis åt dem, i hvilkas händer kommande släktens framtid hvilat och af hvilka förnämligast människosläktets kroppsliga, andliga och moraliska förädling och fullkomning bero — d. ä. åt *mödrar* och *lärare*. Detta torde, jemte förf:ns stora anseende såsom vetenskapsman, vara en tillräcklig rekommendation, och vi tillägga endast såsom en ytterligare förtjenst, att den

vetenskapliga delen af arbetet är framställd på ett särdeles klart och enkelt sätt samt beledsagad af talrika, upplysande träsnitt, hvarigenom innehållet blir lättläst och fattligt äfven för den, som saknar vetenskaplig bildning.

Om kaffe, dess bruk och missbruk, af *Dr Magnus Huss*, är en liten skrift, som inom några månader redan upplefvat 2 upplagor. Den behandlar en af de många frågor, som stå på dagordningen för våra folkvänner — äfven denna ett slags lifsfråga, för så vidt som af dess lösning kommer att bero, icke blott den närvarande generationens välbefinnande, men äfven kommande släktens lifskraft. Dess ändamål är utom det i öfverskriften antydda, och på ett öfvertygande sätt genomförda, äfven det att söka ett korrektiv för det tilltagande kaffemissbruk, hvars olyckliga följder förf:n lagt i dagen. Detta korrektiv har förf:n trott sig finna i ett genom förhöjd införseltull åvägabragt fördyrande af den missbrukade varan, och bestyrker denna åsigt på ett ganska slående sätt genom en jemförelse med framgången af det likartade medel, som blifvit användt mot bränvinets missbruk. Förf:n slutar med en förtroendefull uppmaning till alla vänner af det svenska folket att så väl i den ofvan antydda riktningen, som på den personliga öfvertalningens väg söka utverka minskning af ett missbruk, hvilket utan gensägelse tärer på folkets mærg och must, en uppmaning, som, vi äro säkra derom, ej skall förklinga ohörd.

Vår Bokhylla har för öfrigt blifvit riktad med många värdefulla verk, hvilka dels stå öfver allt loford från en så anspråkslös kritiker som undertecknad, dels, i följd af bristande utrymme först i ett följande häfte kunna bli föremål för en anmälan. Vi nämna här bland *Mellins bibelverk* samt *Bäckströms Europeiska staternas historia*, båda nyss afslutade, *Kalevala*, några häften *norska poesier och noveller*, m. m.

Reader.

XLVII. — FÖRDELAR AF SAMVERKAN.

Enighet ger styrka.

Vi hafva mer än en gång meddelat våra läsare åtskilligt ur förhandlingarne vid de stora årsmöten, hvilka hållas af den engelska

föreningen. *National Association for the Promotion of Social Science* *), denna vidtomfattande förening med sitt oöfversätliga namn, som intresserar sig för och diskuterar alla ämnen, hvilka i ett eller annat afseende beröra samhällsutvecklingen. Naturligtvis måste en mängd af dessa ämnen vara helt och hållet lokala, men tillräckligt återstår dock af intresse för hvar och en, som nitälskar för den ändamålsenliga lösningen af de många samhällsfrågor, hvilka höra till vår tids dagordning, och bland hvilka vi närmast och varmast fäst oss vid dem om kvinnans ställning och uppfostran samt om arbetsklassens höjande och förädlande. I den förhoppning att åtminstone några bland våra läsare dela våra åsikter, anföra vi här i korthet det förnämsta af det, som ådragit sig vår uppmärksamhet vid nämnde möte, hvilket detta år, i början af October, egde rum i Sheffield, en af Englands förnämsta fabriksstäder.

Denna årshögtid, den nionde i föreningens annaler, öppnades äfven detta år af dess President, den nu 87-årige Lord *Brougham*, med ett långt och innehållsrikt tal, hvilket utvisar, att han ännu alltid med snart sagdt ungdomlig ifver och oförminskadt intresse följer alla viktiga samhällsfrågor, både när och fjerran. Icke nog med att han vidrör alla dem, som tillhöra hans eget land och hvad som under årets lopp blifvit gjordt för deras befordran och utveckling; han tager äfven en öfverblick af de politiska tilldragelserna uti hela den civiliserade verlden. Bland sådana ämnen, hvilka ligga oss närmast, dels derigenom att de gifva oss anledning att anställa jmförelse med närbeslägtade eller likartade förhållanden hos oss, dels genom de lärdomar och upplysningar, vi af dem kunna hemta, vilja vi här uppehålla oss vid några, stannande i första rummet vid den stora utsträckning arbetare-associationerna i England erhållit. Första försöket att genom tillskott af arbetarne sjelfve insamla medel till uppköp af lifsmedel och andra nödvändighetsartiklar gjordes i fabriksdistriktet Rochdale. Denna första insamling var dock så obetydlig, att den, som skulle göra inköpen, förklarade sig kunna rymma hela lagret i en skottkärra. Nu representeras denna idé (*co-operative movement*) af ej mindre än 505 associationer, och beloppet af de varor, som af dem blifvit omsatta under årets lopp, uppgår till en summa af 2,626,000 Pund Sterling, hvarå nettovinsten varit 213,000 Pund Sterling.

Moralisk förbättring af fångar, åvägabragd genom de förbättringsanstalter (*Reformatories*), hvori de uttjena sin fängelsetid, utgör äfven ett af föremålen för Föreningens (*National Association*) uppmärksamhet och omsorger. Det irländska systemet med sina "marks" (förhållningsbetyg) och olika grader af stränghet har vunnit mer och mer efterföljd, såsom varande godt och ändamålsenligt. En varm föresprå-

*) Se denna Tidskrift. Mötet i Dublin, af X—y, 3:dje årg. sid 81; Kongresserna i London, 1862; af L. S., 4:de årg. sid. 115; Vår Portfölj, 5:te årg. sidd. 255 & 350 och 6:te årg. sid 256.

kerska deraf, "Miss *Mary Carpenter*, de vanvårdade barnens, de unga vilseförda trogna och outtröttliga väninna, har nyligen utgifvit ett arbete öfver detta ämne, *Our Convicts*, och vår kongress har äfven i år den fördelen att räkna henne bland sina medlemmar", sade den ädle lorden, i det tal, hvarmed han öppnade mötet.

I afseende på de bemödanden, som blifvit gjorda att bereda qvinnan tillfälle att medelst eget arbete försörja sig, och på de mått och steg man tagit, dels för att lemna arbetsgifvaren garanti, dels för att beskydda arbeterskan, omnämndes åtskilliga försök gjorda af *Edinburghs filialafdelning af Society for the Employment of women* (Föreningen för beredandet af arbetsförtjenst åt kvinnor), hvaribland det att bilda dem för fotografens yrke rönt stor framgång. I anledning af den sorgliga tilldragelsen i London, der en sömmerska förlidet är bokstafligen gifvit upp andan af öfveransträngning, en tilldragelse, som väckt så mycket uppseende, så mycken fasa, har i nämnde stad föreningar organiserat sig i afsigt att emottaga och utdela sömnad, samt på samma gång tillse att arbeterskorna icke öfveransträngas, att de få arbeta i rymliga lokaler och erhålla tillräcklig föda. Äfven dessa bemödanden hafva blifvit krönta med framgång. Ett steg af ganska stor vikt för qvinnans ställning och uppfostran, har under det förflutna året blifvit taget, i det att Universitetet i Cambridge bifallit en till detsamma ställd anhållan, undertecknad af nära 1,000 personer, intresserade för den qvinliga undervisningen, att äfven kvinnor måtte ega rättighet att erhålla sina kunskaper pröfvade vid universitetet och få betyg deröfver, på samma sätt som redan blifvit beviljadt ynglingar, hvilka ej studerat derstädes. En committé af damer hade bildat sig för att öfvervaka dessa examina och ehuru medgifvandet ännu blott omfattade en tidrymd af tre år, hade man all anledning att förmoda att det skulle blifva permanent.

Ett bland denna Förenings mest utmärkande och, må det tillåtas oss att tillägga, mest viktiga karaktersdrag är den samverkan, som genom densamma blifvit åvägabragd mellan mannen och qvinnan i samhällsviktiga frågor, ett steg så afvikande från den gamla, trampade stråten, att det äfven i England framkallade axelryckningar och spefulla dragningar på munnen. Det har varit oss en stor tillfredsställelse att iakttaga den värdighet, den takt, den samvetsgrannhet, hvarmed qvinnan besvarat och gjort sig förtjent af det henne visade förtroendet. Äfven vid detta års möte höllos flera föredrag af fruntimmer, bland hvilka vi, utom *Miss Carpenter*, som varmt talade för de åsichter hon framställt i sitt här ofvan omnämnda arbete, och för nödvändigheten att uppfostra utfattiga och vanvårdade barn, äfven märka *Miss Wolstenholme* och *Miss Beale*, hvilka yttrade sig i frågan rörande den uppfostran och bildning, som i allmänhet komma qvinnan till del. Enligt den förras förmenande går denna bildning mer på ytan än på djupet, afser mer att tillvinna qvinnan beundran för sina talanger, än att bilda henne till en verksam och nyttigt medlem af samhället.

En annan talare i uppfostringsfrågan, Dr *Handcock*, påpekade det orättvisa i att Staten gör så mycket för gossar, men så litet för flickor, särdeles hvad beträffar de bildade klasserna. I folkskolan åtnjuta deremot båda könen samma fördelar. I följd deraf förordade han begärande af anslag till inrättande af skolor för flickor.

Till och med inom lagfarenhetens exklusiva område hade ett fruntimmer erhållit tillträde. Miss *Sheddon* höll nemligen ett föredrag öfver nödvändigheten att bibehålla jury-institutionen, särdeles i faktiska frågor, samt gaf en historisk teckning af nämnde institutions uppkomst och utveckling, visande att den utgått från folket.

Bland dem af mötets medlemmar, som väckte största uppmärksamhet och intresse, nämnas i redogörelsen öfver förhandlingarne äfven Miss *Isa Craig*, Miss *Elisabeth Garrett*, Miss *Davies* och Sir *Manockjee Cursetjee* från Bombay, en rik och ansedd Hindu. Den förstnämnda är ej blott känd och aktad såsom författarinna, utan har äfven under många år varit Föreningens verkliga sekreterare och en af dem, som mest ihärdigt och verksamt arbetat för befrämjandet af dess syften. Miss *Garretts* namn torde ej vara okänt för våra läsare*). Det är samma unga dam, som vi redan nämnt, såsom egande en bestämd böjelse för läkareyrket, och trots alla hinder, som mött henne och motsatt sig hennes sträfvanden, har hon nu vunnit sitt mål, i det hon aflagt fullständig examen i Pharmaceuternas samfund (*Apothecaries' Hall*) och erhållit tillstånd att praktisera. Den femåriga kurs hon genomgått är ingen småsak; den omfattar trenne examina, en preliminär och två i yrket, hvaraf den ena inbegriper anatomi, fysiologi, kemi, botanik och *Materia Medica*; den andra praktiska prof, pathologi, toxicologi, rättsmedicin och obstetrik. Dessutom erfordras att praktisera på sjukhus och att åhöra kliniska föreläsningar, hvilket allt Miss *Garrett* fullgjort. Miss *Davies* har utmärkt sig i en kommitté till befordrande af grundligare bildning för den qvinliga ungdomen och har i denna egenskap mycket bidragit till det medgifvande universitetet i Cambridge gjort, som mäktigt kommer att inverka på denna fråga. Sir *Manockjee Cursetjee* följde med största uppmärksamhet mötets förhandlingar, särdeles i afdelningen för uppfostringsväsendet, och anhöll att på sin bekostnad få på sitt modersmål låta öfversätta och trycka de derstädes af Miss *Wolstenholme* och Miss *Beale* hållna föredragen. I afseende på undervisningsväsendet i Indien, sade han, att det ännu för 30 år sedan legat i fullkomlig linda och att dess utveckling i större skala ännu hade, snart sagdt, öfverstigliga hinder att bekämpa. Många af de mera upplysta hinduerna erkände bildningens stora förmåner och att det enda sättet att höja den infödda befolkningen i moraliskt, intellektuellt och politiskt hänseende vore genom inrättandet af skolor så för den manliga som den qvinliga ungdomen, men man fruktade att christendomen derigenom skulle

*) Se denna Tidskrift, 4:de årg. sidd. 272 & 352.

vinna insteg i landet. Då Sir *Mannockjee* 1838 blef direktör i *Native Education Society of Bombay* hade han utfäst ett pris för den bästa afhandling öfver qvinlig uppfostran, men detta ämne ansågs då så föga passande att diskuteras, att priset aldrig blifvit sökt. Sedermera har dock mycket blifvit skrivet i Indien öfver detta ämne. För två år sedan hade en skola för ett inskränkt antal af unga flickor af infödda, ansedda familjer blifvit öppnad i Bombay. Han hade sjelf låtit gifva sina döttrar en anstrykning af europeisk bildning och funnit sig belåten dermed. Hvad de religiösa skruplerna beträffar, ansåg han, ehuru ej sjelf christen, att ju mera förståndet upplyses och erfarenheten riktas, desto bättre bör man blifva i stånd att i dylika saker döma för sig sjelf, och bättre är att vara en uppriktig christen än en hycklare, som tänker ett och säger ett annat. Han slutade med att utbedja sig sina europeiska bröders medverkan i arbetet för bildningens spridande i Indien, enär de inföddes krafter ej voro tillräckliga dertill.

L. S.

XLVIII. — VÅR PORTFÖLJ.

Vid pågående riksmöte hafva åtskilliga motioner, afsedda att befrämja en friare utveckling af den svenska qvinnans förhållande till stat och samhälle, blifvit framlagda. Deribland det ofta upprepade förslaget om upphäfvande af lagen om giftomannarätten; de i en föregående uppsats nämnda motionerna om upprättande af elementarläroverk för qvinnor, dervid af en motionär följande motivering blifvit tillagd; *"på det att äfven åt dem kunde beredas tillfälle att vid universiteterna förskaffa sig kunskaper för erhållande af filosofie- och medicine-doktorsgraderna, äfvensom för inträde i post- och telegrafverken. Äfven har ett statsanslag blifvit begärdt för bildande af slöjdskolor för flickor i landsbygden.*

I Stockholms enskilda bank äro för närvarande 4 fruntimmer anställda med god aflöning, hvilka till Direktionens odelade belåtenhet fullgöra sina maktpåliggande skyldigheter vid afdelningarne för sedelsortering och depositionsräkning, m. m. Vi kunna ej undertrycka den önskan, att det goda resultatet af detta första försök hos oss, att till dylika platser använda fruntimmer, måtte leda till efterföljd vid tillsättandet af platserna i de nya bank-kontor, som inom kort lära komma att upprättas dels i Stockholm, dels i åtskilliga landsortsstäder.
